

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/19083> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Jordaan, Henri Romondus

Title: Slavernij en vrijheid op Curaçao : de dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt

Issue Date: 2012-06-14

Hoofdstuk 7. De revolutionaire jaren negentig: ontwakend politiek bewustzijn?

De periode na de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) geeft een beeld van toenemende maatschappelijke onrust terwijl het karakter hiervan veranderde. De koloniale samenleving van Curaçao werd vanaf het einde van de zeventiende eeuw al gekenmerkt door conflicten en strijd zowel tussen als binnen verschillende groepen. Soms hadden deze conflicten een religieus-maatschappelijk karakter, zoals de hiervoor besproken conflicten rond het gedrag van rooms-katholieke priesters en de heftige, in fysiek geweld onttaarde strijd binnen de Sefardische gemeenschap, waarbij ook andere bevolkingsgroepen met inbegrip van de vrije niet-blanken betrokken raakten.¹ In de relatie tussen blanke burgerij en gouvernement waren er regelmatig spanningen. Soms waren economische zaken de inzet, waarbij niet parallel lopende belangen tussen Compagnie en particulieren wrijving veroorzaakten of concurrerende posities binnen de burgerij. Het kon daarbij gaan om (illegaal) bezit van grond, belastingen, het leveren van bijdragen aan de defensie van de kolonie of, zoals in het vorige hoofdstuk beschreven, de controle over de vrije zwarte en gekleurde korpsen. Binnen de zwarte en gekleurde bevolking waren ook conflicten, zoals tot uiting kwam bij de slavenopstand van 1750.

In het revolutionaire klimaat aan het eind van de achttiende eeuw kregen conflicten echter steeds meer een politiek-ideologisch karakter. Het conflict tussen de Patriotten en aanhangers van de stadhouder, dat in eerste instantie een zaak van de in hoofdzaak blanke, of zich als blank beschouwende burgerij, kreeg binnen de context van een op slavernij en etnische segregatie gebaseerde samenleving een extra dimensie. De spectaculaire internationale ontwikkelingen op de schokgolven van de Franse en Haïtiaanse revoluties, met name de juridische gelijkstelling van alle vrije personen ongeacht kleur in 1792 en de daarop volgende, naar zou blijken tijdelijke, afschaffing van de slavernij in de Franse koloniën in 1794, maakten duidelijk dat er een andere maatschappijvorm mogelijk was, waarbij vrijheid en gelijkheid de sleutelbegrippen waren.

In 1795 was in het moederland met Franse militaire steun de Bataafse Republiek uitgeroepen waarna met Frankrijk een alliantie werd aangegaan, ontwikkelingen die bekend waren bij zowel de vrije als onvrije bevolking van Curaçao.² Een gevolg van het bondgenootschap met Frankrijk was dat Curaçao vanaf 1795 als basis werd gebruikt door Franse oorlogsschepen en kapers, die veelal zwarte en gekleurde bemanningen hadden en zelfs zwarte officieren. Er werd ook een Franse maritieme agent aangesteld namens

1. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 597, Faesch aan kamer Amsterdam, 16 juni 1750, 765-767. Er was een groep rond Moses Penso die weigerde het gezag te erkennen van de parnassijns. Toen een van zijn medestanders, Mordechai Alvares Correa, kwam te overlijden weigerden de parnassijns om de sleutels van het kerkhof te overhandigen aan Penso en zijn groep. Zij braken daarop 's nachts de twee poorten open en verwijderden die vervolgens in het geheel. Daarnaast maakten zij nog een tweede toegang in de muur, aan de oostelijke kant van de begraafplaats. De parnassijns verzochten daarop het gouvernement om militaire bijstand teneinde de begrafenis van Correa te verhinderen. Zij waren wel bereid om het lichaam te begraven, maar dan diende het aan hen te worden overgedragen. Penso verscheen uiteindelijk met een gevolg van 500 tot 600 christenen, joden, zwarten en mulatten. De sergeant, korporaal en twintig manschappen, die Faesch had gezonden om de orde te handhaven, konden hiertegen niets uitrichten en de begrafenis vond plaats.

2. Hamelberg, *De slavenopstand*, 129; Linda M. Rupert, *Inter-imperial trade and local identity: Curacao in the colonial Atlantic world*, ongepubliceerde dissertatie, Duke University 2006, 235-236.

de koloniën Guadeloupe en Saint-Domingue die zorg moest dragen voor de verkoop van buitgemaakte vijandelijke schepen die in de haven van Curaçao door Franse kapers werden opgebracht en de financiële afwikkeling daarvan. Dit was de al vele jaren in de kolonie wonende Franse koopman Jean Baptiste Tierce Cadet. Gouverneur en raden bevonden zich in de ongemakkelijke positie van gastheer voor een bondgenoot die de ongelijkheid en onvrijheid in haar koloniën zojuist, in ieder geval formeel, had uitgebannen en actief de revolutionaire ideeën uitdroeg. Vergeefs werd getracht contacten tussen de kaperbemanningen en de eigen zwarte bevolking tegen te gaan.³ Een belangrijk deel van de Curaçaose bevolking stond sympathiek tegenover deze revolutionaire ideeën en de spanningen tussen de verschillende partijgangsters, die deels dwars door etnische groepen heen liepen, groeiden.

Maar waar in bijvoorbeeld Saint-Domingue gekleurde leiders opstonden, zoals Vincent Ogé, Julien Raimond en later André Rigaud, zijn er in Curaçao geen duidelijk politieke voormannen te onderscheiden binnen de groep van de vrijen. Toch waren ook vrijen betrokken bij politiek getinte onrust van de jaren negentig van de achttiende eeuw. De in het vorige hoofdstuk besproken aan muiterij grenzende actie binnen het onderdeel artillerie van de Nationale Garde zou als zodanig kunnen worden gezien, al waren de betrokken vrijen volgens Lauffer vooral slachtoffer van valse geruchten en manipulatie. Was er toch iets van een ontwakend politiek bewustzijn te ontwaren en hoe uitte zich dat? In dit hoofdstuk zullende gebeurtenissen uit deze periode vanuit deze invalshoek worden geanalyseerd.

7.1 De nauwe betrekkingen met de Franse koloniën

Eind april 1795 - het nieuws van het uitroepen van de Bataafse Republiek en de vrede met Frankrijk had Curaçao nog niet bereikt – werd van een voor de havenmondiging geankerd Curaçaos schip een kano aan land gezonden. Aan boord was een Curaçaose mulat genaamd Simon Gómez (ook Gomiz). Zodra hij aan land stapte werd hem verordonneerd om zich bij gouverneur De Veer te voegen om te verklaren wat hij kwam doen. Gómez rapporteerde daarop aan de gouverneur dat zijn schipper, Willem de Pool, hem opdracht had gegeven om provisie in te nemen. Maar Gómez deed, tot ergernis van de gouverneur, zijn verhaal in het Frans. Toen De Veer hem vroeg waarom hij niet ‘de landstaal’ sprak of Nederlands, deed Gómez alsof hij het niet begreep. Toen de gouverneur vervolgens werd verteld dat Gómez nogal wat ophef had veroorzaakt toen hij bij het passeren van de wacht bij de poort van fort Amsterdam aan de omstanders, kennelijk met blijdschap, het nieuws had verkondigd dat St. Maarten inmiddels geheel in Franse handen was, liet De Veer hem onmiddellijk arresteren en opsluiten.⁴

Hoewel het incident op zich tamelijk onbeduidend is, is het tegelijkertijd wel een van de weinige geregistreerde blijken van een politiek besef en politieke stellingname van een vrije gekleurde Curaçaenaar. Gómez gaf op een provocatieve wijze te kennen pro-Frans te zijn en dat maakte hem tot een bedreiging voor de bestaande maatschappelijke orde. De Veer onderkende dit zoals blijkt uit het feit dat hij Gómez direct liet aanhouden en bovendien de gebeurtenis in zijn journaal vastlegde. Gómez was een zeeman in het regionale

3. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.139, Gouverneursjournaal, 12 november, 9 en 24 december 1795.

4. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.139, Gouverneursjournaal, februari 1795-december 1797, 21 April 1795.

handelsverkeer, zoals vele vrije zwarte en gekleurde mannen en jongens op Curaçao. En, zoals veel van zijn collega's, was hij meertalig. Hij sprak behalve zijn moedertaal Papiaments, ongetwijfeld ook Spaans, mogelijk wat Nederlands en, zoals hierboven blijkt, ook Frans. Waarschijnlijk kwam hij regelmatig in de Franse koloniën; met name met het zuidelijk deel van Saint-Domingue bestond vanuit Curaçao intensief handelsverkeer. Een gewild product van Saint-Domingue was indigo. Veel vrije gekleurden in deze Franse kolonie, onder wie de politieke pamflettist en prominente voorvechter voor gelijke rechten Julien Raimond, waren succesvolle indigoplanters. Er waren zakelijke contacten tussen vertegenwoordigers uit deze groep en welgestelde gekleurde families op Curaçao. Deze werden versterkt door het smeden van familienetwerken door huwelijken zowel binnen als tussen de twee kolonies.⁵

Vanaf de jaren van de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) was het aantal vrije zwarten en gekleurden in Saint-Domingue explosief gegroeid van zo'n 7.000 naar 28.000 in 1789, waarmee de groep vrijwel even groot was als de blanke bevolking van 30.000 personen. De vrije gekleurde groep was ook in economisch opzicht snel opgekomen. Velen waren in Frankrijk opgeleid en namen vooraanstaande posities in binnen het militaire apparaat, de handel of het ambachtswezen. Aan de vooravond van de Haïtiaanse Revolutie had de groep een derde van alle plantages, een kwart van alle slaven en een kwart van alle onroerend goed in de kolonie in bezit. Deze snelle demografische, economische en maatschappelijke opkomst lokte de uitvaardiging van repressieve wetgeving uit van de kant van de autoriteiten in de kolonie en het moederland. Deze was vooral bedoeld om de verwachtingen van de vrijen, die zich in toenemende mate als gelijken van de blanken waren gaan beschouwen, te temperen en alle niet-blanken, vrije of slaaf, duidelijk te maken dat hun herkomst iedere gelijkstelling aan blanken onmogelijk maakte.⁶

Vanaf midden-achttiende eeuw bestond er op Curaçao een omvangrijke Franse gemeenschap, bestaande uit zowel blanken als vrije gekleurden. Rond 1790 werd het aantal Fransen geschat op 400.⁷ Vele Fransen waren rooms-katholiek en, zoals hiervoor al opgemerkt, anders dan de vrijwel exclusief blanke protestantse kerk, was de katholieke kerk op het eiland gemengd, waardoor Curaçaoenaars en Fransen, blank en gekleurd, vrije en slaaf, in nauwer contact met elkaar kwamen. De op beschuldiging van het smeden van een samenzwering gearresteerde en uitgewezen Jean Baptiste Tierce was, als vooraanstaand lid van de Curaçaose samenleving, kerkmeester van de rooms-katholieke kerk. Hij had een gekleurde partner, een vrije mulattin genaamd Dorothea, met wie hij samenleefde en kinderen had.⁸

De nauwe contacten met de Franse koloniën blijken ook uit het grote aantal manumissies door Franse slaveneigenaren. Gedurende de jaren negentig vertoonde het aantal manumissies door Fransen een piek. Dit houdt ongetwijfeld verband met het grote aantal

5. John D. Garrigus, 'Blue and Brown: Contraband Indigo and the Rise of a Free Colored Planter Class in French Saint-Domingue,' *The Americas*, Vol. 50, No. 2 (Oct. 1993), pp 244-245, 246, 250, 253-254; John D. Garrigus, 'Opportunist or Patriot? Julien Raimond (1744-1801) and the Haitian Revolution', *Slavery and Abolition*, Vol. 28, No. 1, April 2007, 4.

6. Carolyn E. Fick, 'The French Revolution in Saint Domingue: a triumph or a failure?', in: David Barry Gaspard en David Patrick Geggus, *A turbulent time. The French Revolution and the Greater Caribbean*, Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1997, 51-75, aldaar 55-56; Dubois, *A colony of citizens*, 74-75.

7. Homan, 'Jean-Baptiste Tierce', 1.

8. NL-HaNA, 2.01.28.02, WICom inv.nr. 189, Lauffer aan Duny, 9 november 1803, nr. 237v.

Franse vluchtelingen uit Saint-Domingue dat, vaak samen met hun slaven, naar Curaçao kwam nadat in die Franse kolonie in 1791 de grote slavenopstand was uitgebroken.⁹

Aanvankelijk leek de aankomst van vluchtelingen uit Saint-Domingue de Curaçaose autoriteiten nauwelijks te verontrusten. Alleen de fiscaal Pieter Theodorus van Teijlingen was bezorgd. Tot begin 1792 waren er niet meer dan 33 blanken en vrije kleurlingen met totaal 23 slaven vanuit Saint-Domingue aangekomen. Maar Van Teijlingen vreesde dat dit aantal aanzienlijk zou stijgen wanneer een van de elkaar bestrijdende partijen de overhand zou krijgen. Hij verwachtte dat met name veel Franse vrije zwarten en vrije gekleurden naar Curaçao zouden komen, omdat die niet in de Britse of een van de andere naburige koloniën zouden worden toegelaten.¹⁰ Van Teijlingen hield een gedetailleerde lijst bij van Fransen die in de kolonie arriveerden. Hieruit blijkt de nauwe band die bestond tussen Curaçao en het zuidelijk deel van Saint-Domingue. De meeste vluchtelingen waren planters of kooplieden, zowel gekleurden als blanken, afkomstig van plaatsen als Jacmel, Les Cayes en Jeremie.¹¹ Ook zwarten en gekleurden die oorspronkelijk van Curaçao afkomstig waren, maar zich in voorgaande jaren in Saint-Domingue hadden gevestigd of in die kolonie terecht waren gekomen nadat ze op Curaçao waren uitgezet in verband met een strafrechtelijke veroordeling, keerden terug.¹²

Er zou ook gepoogd zijn om illegaal personen aan land te brengen. Van Teijlingen noemt een zekere Salvador Aleman, een schipper die voer op de Spaanse kust maar ook op

9. Zie hiervoor T. van der Lee, *Curaçaose vrijbrieven*. Soms is verwezen naar te Saint Domingue opgemaakte stukken die betrekking hebben op de manumissie.

10. NL-HaNA, 2.05.12.01, OAC inv.nr. 233 (fiche 1), 'Representatie ... aan Gouverneur en Raden gedaan ... 19 januari 1792', 4; (fiche 2), nr. 14, kopie van een notitie van Van Teijlingen, 28 februari 1792; (fiche 3), nr. 30, Van Teijlingen aan de raad, 5 Juni 1792.

11. Ibidem (fiche 1), nr. 8, Lijst van Franse passagiers, 30 januari 1792. Op deze lijst zijn de volgende personen vermeld: De heer Delattre met zijn vrouw, planter op Hispaniola, logeert bij Michel Cambron; Louis Marquand, planter en chirurgijn, logeert bij de wed. Spol; Louis Auguste Pomme met vrouw, broer en een kind, planter te Hispaniola, logeert bij Pier Hildebrand; twee mulatten genaamd resp. Martel en Vaucom Cavail, planters te Hispaniola, logeren bij de wed. Spol; Bombinet, zonder beroep, logeert bij de wed Spol; Vernet, planter op Hispaniola, met zijn zwarte en gekleurde slaven en slavinnen, Eli, Clarissa, Marie Jeanne, logeerden eerst bij de heer Roveld daarna bij Du Vau; de vrije mulattin Petronella Verval en haar zuster Victoire en vijf slaven, groot en klein, bij Du Vau; Ferriol, koopman en planter, met zijn neger slaaf Louis bij Du Vau; François Lange, koopman te Hispaniola, sinds 7 maanden op Curaçao met neger slaven en slavinnen; Morau, koopman op Guadeloupe, maar aangekomen van Jacmel waar hij voor zaken was, logeert bij Pauquis; Lorat, koopman te Philadelphia, maar komende van Jacmel waar hij voor zaken was, logeert bij idem; Vene, eertijds zeeofficier, maar nu koopman te Jeremie, bij idem; Guirand, koopman in Les Cayes in Hispaniola wegens commercie, bij idem; De la Chau, planter te Jacmel, voor herstel van zijn gezondheid, bij idem; Jauveur de Thaan, officier van de milite en François Ferriot, koopman, ieder met een neger en een paspoort van de commandeur van Aruba; Mons. De Bar, planter, met zijn vrouw en zoon en drie slaven, bij Maria du Vau; L'Estage, officier van de Marechaussee, bij John Jones; Berte, zilversmid te Jacmel, logeert 'op den Berg'; Brun, koopman te St. Eustatius; Anthoin Miseau, Vincent Camponet, Rolland, kooplieden op Hispaniola, logeren 'op den Berg'; Sering en Anthoin Simon, resp. havenmeester en planters te Jacquemel, met vier mulattinen en negerinnen geboren te Curaçao, logeren bij Louis Monge.

12. Ibidem, (fiche 4) nr. 32, Van Teijlingen aan de raad, 7 juni 1792. Een vrije negerin genaamd Sebel, voormalig slavine van Manuel Belmont, arriveerde in het gezelschap van een mesties, genaamd Adriaan Christiaansz. Deze had toebehoord aan Hendrick Eduard Pletsz die in 1785 i.v.m. oplichterij was gearresteerd en naar Jacmel verzonden, waar de correspondent van Pletsz, genaamd De Meijere, woonde. Uiteindelijk had Sebel Christiaansz hem gekocht in Saint Domingue; (fiche 4), nrs. 38-39, Van Teijlingen aan de raad, respectievelijk 5 juli 1792 en ongedateerd. Er wordt melding gemaakt van een vrije negerin, Teena van Gradies, die van Curaçao was verbannen en twee jaar in Saint-Domingue had gewoond. Zij arriveerde met een mulat of sambo genaamd Batholomeus van Sou, die ook van Curaçao afkomstig was en in 1787 was gearresteerd wegens 'verregaande econtraventien.' De laatste had weer een Franse neger uit Jamaica meegenomen, die niet in het bezit bleek van een paspoort.

Saint-Domingue waar hij muilezels aanleverde. Hij gaf zich uit voor een Spanjaard maar zou, volgens een anonieme informant van de fiscaal, eigenlijk een Curaçaoenaar zijn, een mesties die Hendrik Guangazo heette. Hij was getrouwd met een vrije zwarte vrouw genaamd Dorothea, die door de fiscaal als ‘gevaarlijk’ werd omschreven. Aleman, alias Guangazo, zou geprobeerd hebben deze vrouw samen met twee Spaanse mulatten in Curaçao aan land te zetten. Hij zou daarnaast in Puerto Cavallo het verhaal hebben verspreid dat Van Teijlingen corrupt was, die op zijn beurt weer aangaf nooit een penning van deze ‘schoelje’ te hebben gevraagd of aangenomen.¹³

De zorgen van de fiscaal werden niet door de raad gedeeld. De pogingen van Van Teijlingen om de vestiging op Curaçao van niet-blanke Franse vluchtelingen tegen te gaan werden zelfs door de raad geblokkeerd. Toen Van Teijlingen twee Franse zwarten bij aankomst liet arresteren, teneinde nader onderzoek naar hen te kunnen doen, en enkele gekleurde personen, waaronder kinderen, aan boord van het schip waarmee ze waren aangekomen liet vasthouden, verscheen de gouvernementssecretaris Van Starckenborg een dag later met een geschreven order van de raad waarin gesteld werd: ‘Dat ook de gedetineerde mulat en twee neegers beneevens de aan boord gezondene vier vrouluijden, haare kindertjes en slaaven wierden gepermitteerd hun verblijf alhier te lande te houden zonder verdere consequentie.’¹⁴ Onder verwijzing naar een resolutie van de raad uit 1787 werd Van Teijlingen geïnstrueerd om alleen die personen de toegang te ontzeggen die duidelijk niet van economisch nut waren voor de kolonie. Alle anderen, zelfs wanneer ze niet in het bezit waren van een paspoort, moesten worden toegelaten.¹⁵ Maar dit was een instructie waar de fiscaal niet goed mee uit de voeten kon; hoe te bepalen wie wel van nut was en wie niet? De fiscaal protesteerde:

Een man met schatten overladen zal men somtijds in een zeer nedrig kleed en een ronden hoed zien gaan terwijl andere met gegaloneerde kleederen en als paauwen pronkende met schulden beladen en tot weezendlijk nadeel van dit Eijland zijn - en Zeer bijzonder heeft zulks plaats in dit geval - dewijl alle vluchtelingen zijnde de minste derzelve in Staat zijn hunne wezendlijke Instantie te bewijzen - kunnende geen Franschen Een Paspoort op St. Domingo of Hispaniola bekomen die op hier negotieeren. En welke nogthans die geene zijn welke hun Ed. Achtb. Bij hoogst derzelve Resolutie van 13 juli 1787 moeten beoogd hebben dat tot nut van het algemeen en bijzonder van de Commercie hier te lande zijn.¹⁶

Rond januari 1793 arriveerden er naar schatting 15 tot 20 Franse vluchtelingen per week.¹⁷ Er was inmiddels alsnog een resolutie uitgevaardigd waarin gekleurde personen uit Saint-Domingue, die geen uitdrukkelijke toestemming hadden gekregen om te blijven, binnen 15 dagen het eiland moesten verlaten. Van Teijlingen maakte zich inmiddels ook zorgen over de blanke Fransen die arriveerden. Driekwart had volgens de fiscaal geen bezit op Saint-

13. Ibidem (fiche 4), nr. 39, Van Teijlingen aan de raad, ongedateerd.

14. Ibidem (fiche 1), nr 7, Van Teijlingen aan gouverneur en raden, 30 januari 1792.

15. Ibidem.

16. Ibidem.

17. Ibidem (fiche 7), nr. 71, Van Teijlingen aan gouverneur De Veer, 17 januari 1793.

Domingue en zij hadden veelal ook geen slaven meegebracht. Het waren vooral militairen, handwerklieden en ‘lediggangers’. Er waren onder hen personen die zich volgens de fiscaal ‘op de allerbrutaalste wijze en gewelddadig teegens het koningsgezag hebben geoposeerd’. Het was verdacht dat zij zich voortdurend in huis opsloten onder het voorwendsel ziekelijk te zijn, maar er tegelijkertijd ‘martiaal en gezond’ uitzagen. En er kwam geen schip uit Saint-Domingue aan of het had wel brieven voor deze lieden aan boord. Hij wees op de gevaren van de aanwezigheid van een groot aantal vreemdelingen wier vlucht ‘alleen door hun heethoofdige en woelende hersengestel is veroorzaakt’.¹⁸

Nadat in 1793 het nieuws bekend werd dat er oorlog was uitgebroken tussen Frankrijk en de Republiek, werd aan alle Fransen op het eiland opgedragen om zich binnen vier dagen te melden bij de fiscaal om zich te laten registreren. Een eerdere resolutie waarin alle Fransen werd opgedragen om Curaçao binnen drie weken te verlaten, werd door gouverneur De Veer ongedaan gemaakt.¹⁹ In april 1794 bleek dat er slaven, die geboren en getogen waren op Saint-Domingue, op Curaçao als *boesalen* te koop werden aangeboden. Er werd onmiddellijk hiertegen een verbod uitgevaardigd. Slaven die vanuit Saint-Domingue werden aangebracht dienden voortaan aan boord te blijven van de schepen of op de wal in veilige bewaring worden gehouden. Zij moesten binnen een maand weer van Curaçao worden verscheept om elders te worden verkocht. Franse slaven die inmiddels al het eigendom waren van op Curaçao gevestigde personen moesten zo spoedig mogelijk worden opgepakt en binnen een maand in het buitenland verkocht.²⁰ Er werden ook maatregelen genomen om de niet-blanke bevolking onder striktere controle te brengen. Een voor de laatste maal in 1761 afgekondigd plakkaat waarbij een avondklok was ingesteld voor zwarte en gekleurde slaven en voor vrijen werd opnieuw geactiveerd.²¹

Eind mei 1795 werd officieel bekend gemaakt dat de oorlog met Frankrijk was beëindigd.²² Ruim een maand later verscheen de eerste Franse kaper in de haven van Curaçao, spoedig gevolgd door meerderen. De Franse Nationale Conventie had begin januari 1793 een decreet uitgevaardigd waarbij burgers werd gevraagd kapers uit te rusten. Zowel in Frankrijk als in de koloniën werden kaperbrieven uitgegeven. In het in 1794 door Franse troepen onder Victor Hugues op de Engelsen heroverde Guadeloupe ontwikkelde de kaapvaart zich in korte tijd tot een belangrijke tak van de economie. Tussen 1795 en 1798, het jaar waarin Hugues’ regime eindigde, groeide het aantal in die kolonie uitgeruste kapers van 21 naar 121, die gezamenlijk in deze periode 1.800 schepen veroverden of vernietigden.²³ De bemanningen van deze kapers bestonden voor een belangrijk deel uit zwarte en gekleurde zeelieden, waaronder veel ex-slaven die hun vrijheid hadden gekregen na de afkondiging van het

18. Ibidem (fiche 5-6), nr. 57, ongedateerd vertoog van Van Teijlingen.

19. *WIPC* 2, nr. 414, 5/8 april 1793, Maatregelen in verband met de oorlogstoestand, 491, punt 2; nr. 415, 12 april 1793, Alle Fransen op het eiland moeten zich binnen vier dagen melden bij de fiscaal, 492.

20. Ibidem, nr. 428, 25 april 1794, Regeling voor uit Frans St. Domingo aangevoerde ‘nieuwe of bosaalsche negers’, 504.

21. Ibidem, nr. 430, 17 september 1794, Na negen uur mogen negers en mulatten niet zonder brandende lantaarn en getekend biljet op straat, 505-506.

22. Ibidem, nr. 434, 26 mei 1795, Blijkens een brief van 28 januari 1795 van de Raad der Coloniën is de vriendschap tussen Frankrijk en de republiek hersteld, 508.

23. Laurent Dubois, *A Colony of Citizens. Revolution and Slave Emancipation in the French Caribbean, 1787-1804*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press 2004, 241-242.

emancipatiedecreet van 1794. Hoewel de schepen opereerden onder Franse vlag bestonden de bemanningen niet uitsluitend uit Franse *citoyens*; het was een internationaal gezelschap van zeelieden, maar wel voornamelijk bestaand uit zwarten en mulatten. Onder de kapiteins waren ook mannen van Afrikaanse afkomst, veelal afkomstig uit de groep van de vrije gekleurden.²⁴

7.2 De aanloop naar de omwenteling van 15 augustus 1796

Ook nadat de slavenopstand op Curaçao was neergeslagen en de leiders waren geëxecuteerd, bleven de autoriteiten bezorgd vanwege de potentieel explosieve situatie, ook onder de vrije bevolking.²⁵ Het gouvernement was niet bepaald gelukkig met de Franse kapers die nu regelmatig in de haven verschenen. ‘Onder de officieren van een Franse kaper’, noteerde de gouverneur in zijn journaal, ‘bevind zig een neeger, ’t geene mij doet vreesen, in deese neetelige omstandigheeden waarin ’t Eiland sig bevind, voor somwijlen onaangename gevolgen, waar inne so veel mogelijk sal trachten te voorsien, dog mij so veel vuriger doet verlangen na spoedige teijding en orders van Haar Edele Mogende of den Souverain, hoe mij te moeten gedraagen’. Een in december 1795 in de haven gearriveerde Franse kaper werd door de gouverneur ‘gerecommandeert [...] sorg te draagen dat sijn Equipage geen conexie hebben met onse neegers’.²⁶ Maar dit had nauwelijks resultaat want kort daarna hadden, meldde de gouverneur, ‘de nationaale kapers gasten met honderde van Neegers in hun gevolg met ontblooten sabels en een vaendel verseld met musiek en instrumenten langs ’s Heeren weegen en straaen rond gesworven’.²⁷ Direct werd een verbod uitgevaardigd op het houden van dit soort optochten; vrijen die zich hieraan schuldig zouden maken werden gedreigd met verbanning en slaven zouden bovendien ‘aan den lijve werden gestraft’.²⁸

Er bestond vrees voor het uitbreken van een nieuwe opstand onder de slaven. De raad-fiscaal stelde voor om de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen en het raadslid Römer meende ‘dat men altijd teegens dat volk op onse hoede moet zijn, als hebbende haar steeds als onse binnenlandsche vijanden geconsidereerd’.²⁹ Hoewel de gouverneur van mening was dat deze vrees ongefundeerd was besloot hij toch om met de kerst de soldaten van het garnizoen als ‘douceur’ per persoon een pond rijst te geven naast hun vlees ‘... wijl ’t guarnisoen zal doen beletten om sig niet te absenteeren, maar sig altoos in gereedheid te houden indien er onverhoopt iets door de Neegers op die dagen mogten werden ondernomen’.³⁰ Gedurende de jaarwisseling werden de wachten verdubbeld om mogelijke onlusten te kunnen tegen te gaan.³¹

Spoedig bleek echter de gewapende macht niet betrouwbaar meer bij het bewaren van orde en rust in de kolonie; marinepersoneel en soldaten van het garnizoen gaven zelf aanleiding tot vaak gewelddadige ordeverstoringen, daarin niet zelden gesteund door hun officieren. De overwegend Oranjegezinde equipage van de *Medea* raakte aan de wal slaags met matrozen van

24. Ibidem, 242-246.

25. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 3 september 1795.

26. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom, inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 9 december 1795.

27. Ibidem, 24 december 1795.

28. *WIPC* 2, nr. 444, 24 december 1795, Verbod om met vlaggen en muziek op straat te komen, 518.

29. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal 9 december 1795.

30. Ibidem, 18, 23 december 1795.

31. Ibidem, 31 december 1795 en 1 januari 1796.

Franse kapers, terwijl marinecommandant Wiertsz er geen geheim van maakte dat hij hoopte op een aanval door een Engelse overmacht zodat men wel gedwongen zou zijn het eiland over te geven. De bemanning van de *Ceres* was minder Oranjegezind en gevreesd werd voor gewelddadige confrontaties tussen de bemanningen van beide oorlogsschepen.³² Wiertsz kwam in botsing met het gouvernement toen hij eigenmachtig besloot om gewapende patrouilles aan land te zenden, waardoor er ongeregeldeheden met de bemanningen van Franse kapers werden uitgelokt en met de plaatselijke ‘jonge losbandige lieden’, waarvan hij enkelen liet oppakken en aan boord van een van de oorlogsschepen vastzetten. Wiertsz zou opdracht hebben gegeven iedereen die nationale kokardes droeg, hét revolutionaire symbool, op te pakken en verscheidene ingezetenen zouden op zijn bevel zijn mishandeld.³³ Soldaten van het op dat moment nog overwegend Oranjegezinde garnizoen liepen ‘als dol’ door de stad, raakten met sabels in gevecht met Franse kapers en wilden het overwegend zwarte Otrobanda platbranden en plunderen.³⁴ Bij een van de incidenten werden de door de voornamelijk zwarte en gekleurde Franse matrozen gedragen nationale kokardes afgesneden.³⁵

Ook tussen burgerij en garnizoen kwam het tot gewelddadige botsingen waarbij de aanleiding ook veelal het dragen van nationale kokardes was, die met vaten vol uit Europa werden aangevoerd.³⁶ De soldaten beklagden zich ‘dat zij voor alle disputen met burgers, zelfs wanneer zij aan Mulatten en Neegers zig vergreepen, streng gestraft wierden, maar dat zij daar en teegens nooit geen satisfactie kreegen wanneer zij door Burgers beleedigt wierden’.³⁷ Omdat de situatie tussen burgers en militairen gespannen bleef werd een verbod uitgevaardigd op het spelen van deuntjes op trommels tijdens mars en taptoe die blijk gaven van Oranjegezindheid.³⁸

Ook de blanke elite was verdeeld in twee kampen. Een kapitein van het garnizoen genaamd Prengel werd door de gouverneur ‘in de provoost gesteld’ omdat hij zich ten huize van de burgerkapitein Cancrijn in het bijzijn van andere vooraanstaande burgers honend had uitgelaten over de regering ‘waar door de gevolgen niet dan oproer konden verwekken en selvs ’t garnizoen tot een opstand brengen’.³⁹ Enkele planters beklagden zich bij de gouverneur over het feit dat het raadslid Duijkinck had verkondigd dat bij een eventuele vijandelijke aanval alle slaven maar in vrijheid moesten worden gesteld.⁴⁰ Een van de officieren van het garnizoen die eerder een bijeenkomst bij deze Duijkinck had bijgewoond kreeg dusdanige problemen met zijn voornamelijk tot de stadhoudelijke partij behorende collega’s dat hij om zijn ontslag vroeg en nadat hem dat geweigerd was zich krankzinnig liet verklaren.⁴¹ Het latere raadslid Cornelis Berch die, nadat hij dronken de Oranjegezinde

32. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 8, 9-10, 11 en 22 februari, 29 maart en 14-18 mei 1796.

33. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 8 en 9 februari 179; inv.nr. 141A, afschriften van stukken betreffende de militaire regeling op Curaçao ten gevolge van de omwenteling in het moederland, ongedateerd en anoniem stuk met de titel ‘Relatie’ in een lias (hierna ‘Relatie’).

34. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 11 juli 1796.

35. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal 4, 5 en 6 juli, 1, 2 en 4 augustus 1795.

36. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141A, ‘Relatie’.

37. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal 4, 5 en 31 juli.

38. Ibidem, 3 augustus 1795.

39. Ibidem, 10 februari 1796.

40. Ibidem, 26 april 1797.

41. Ibidem, 8, 10-11, 20 en 26 juli 1795.

gouvernementssecretaris Van Starckenborgh en een officier van het garnizoen de kapitein Van Westerholt had beledigd, in arrest was geplaatst, begon prompt de soldaten van de wacht op te hitsen tegen hun superieuren.⁴² De luitenant-ter-zee Heshusius, die niet langer met Wiertsz overweg kon, werd door deze ontslagen en vervolgens door de Patriottisch gezinde Kikkert weer aangenomen op de *Ceres*.⁴³

De uitgesproken anti-Partriotse en anti-Franse houding van Wiertsz bleef niet zonder gevolgen. Op 10 juli werd hij door onbekende aangevallen en zwaar mishandeld; een officier die hem vergezelde, luitenant Robert Minors, werd daarbij gedood. Er werden in verband hiermee twee arrestaties verricht, een Spanjaard en een gekleurde vrouw van wie werd beweerd dat zij de daders voor de aanslag in haar huis zou hebben ontvangen, maar deze verdachten moesten weer worden vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs. De daders zijn uiteindelijk nooit gevonden. Er was niet meer van hen bekend dan dat ze nationale kokardes hadden gedragen.⁴⁴

Na dit gebeuren gaven verschillende lieden, zoals de kapitein-commandant van het garnizoen Van Westerholt, die met 'vloeken en schelden' zowel de Fransen als alle Fransgezinden shockeerde, duidelijk te kennen wat hun politieke standpunt was.⁴⁵ Daags na het incident met Wiertsz togen dronken soldaten, gewapend met sabels, naar Otrobanda waar zij een ieder die een nationale kokarde droeg aanvielen. In de Bredestraat werden soldaten van de weeromstuit door de bevolking met stenen bekogeld, waarbij een gewonde viel. De agressie van de militairen richtte zich, voorlopig alleen verbaal, ook tegen de overwegende Patriotse bemanning van de *Ceres*, 'dat verdomde Keese schip'. Soldaten op voorbij varende pontjes riepen 'Keesen'⁴⁶ naar den Donder' en 'Oranje boven', welke laatste kreet dan weer vanaf de Medea door de bemanning luidkeels werd herhaald. De dreiging die hiervan uitging werd zo ernstig geacht dat de bemanning van de *Ceres* in staat van paraatheid werd gebracht.⁴⁷ Opvallend is dat equipage van de *Ceres* voornamelijk uit 'lieden van de couleur' en eigen slaven van kapitein Kikkert bestond.⁴⁸

Ook de boekhouder-generaal Jan Jacob Beaujon was weinig gerust op een goede afloop nu de politieke veranderingen in het moederland zijns inziens gevaarlijke en nadelige repercussies in de kolonie veroorzaakten: 'daar intusschen zekere algemeen wel bekende Perzoonen alhier, die maar Eene weg voor uit willen & niet de mijns bedunkens altoos & in alle gevallen geruste middengang verkiesen in te slaan, het wagentje eindelijk aan stukken zullen drijven. Ik wenschte bijtijds te mogen afstappen.'⁴⁹

Een maand later aanvaardde Beaujon, ongetwijfeld niet tot zijn genoegen, het ambt van gouverneur ad interim. Wiertsz had begin augustus 1796 instructies ontvangen, gezonden door de kort daarvoor uit de Bataafse Republiek in Suriname gearriveerde vice-admiraal

42. Ibidem, 24-25 maart 1796.

43. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 13 juli 1796.

44. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141A, 'Relatie'.

45. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 164, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 10 juli 1796.

46. 'Kees' was een schimpnaam die door aanhangers van de stadhouder werd gebruikt voor de Patriotten.

47. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 164, Journaal *Ceres*, 1795-1799, 11 juli 1796.

48. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141a, 'Relatie'.

49. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, Beaujon aan West-Indisch Comité, 7 juli 1796, nr. 11, 102; inv. nr. 141A, 'Relatie'.

Braak, om alle civiele beambten en militairen uit hun eed aan de stadhouder te ontslaan en een nieuwe eed aan de Staten-Generaal af te nemen. De Veer maakte daarop bekend dat hij eerder al in verband met zijn leeftijd en slechte gezondheidstoestand zijn ontslag had gevraagd en inmiddels ook had gekregen en Beaujon bleek door de Staten-Generaal te zijn aangewezen als zijn voorlopige opvolger. Alle landmachtofficieren en verscheidene civiele beambten, onder wie het raadslid en kapitein van de burgerij Cancrjijn en gouvernementssecretaris Van Starckenborg, weigerden echter de eed af te leggen.⁵⁰

Er volgden chaotische dagen. Volgens een anoniem verslag van duidelijk Oranjegezinde signatuur, probeerden patriottische burgers de soldaten van het garnizoen voor hun kant te winnen door geld en gratis drank uit te delen. De vaandrig Bles, zou onder meer van het raadslid Duijckinck geld voor omkoping hebben ontvangen en werd gearresteerd op beschuldiging dat hij dit onder de soldaten van het fort zou hebben uitgedeeld. De effecten, aldus het verslag, bleven natuurlijk niet uit: de officieren waren nauwelijks nog in staat om orde en discipline onder het garnizoen te handhaven. Dronken soldaten wilden geen bevel meer gehoorzamen en liepen gearmd met ‘negers en mulatten’ door de stad.⁵¹ Volgens Kikkert, echter, weigerden de officieren van het garnizoen om Beaujon als gouverneur te erkennen en lag daar een belangrijk deel van het probleem. Beaujon beschuldigde de officieren ervan dat zij het waren die de soldaten tot baldadigheden aanzetten. Het was overigens Kikkert die vaandrig Bles, de commandant van de soldaten aan boord van de *Ceres*, naar het fort had gestuurd om daar de soldaten ‘een goed denkbeeld’ van de nieuwe constitutie te geven en korte tijd later, aldus Kikkert, hoorde men ze vrijheidsliederen zingen. De officieren raakten zo hun greep op de soldaten kwijt en daarmee ook een machtsmiddel tegen de nieuwe door hen verfoeide orde.⁵²

De revolutionaire partij had, volgens het hiervoor genoemde anonieme verslag, op 10 augustus een schip naar Saint-Domingue gezonden met een verzoek om hulp van de Fransen die vervolgens inderdaad twee oorlogsschepen stuurden.⁵³ Maar de officieren van het garnizoen hadden op hun beurt brieven naar Barbados gezonden om de Engelsen van de toestand op Curaçao op de hoogte te stellen.⁵⁴ De bemanning van de *Medea* weigerde in zijn geheel de nieuwe eed af te leggen en eiste uitbetaling van achterstallige gages. Het grootste deel van de voornamelijk gekleurde equipage van de *Ceres* legde wel de nieuwe eed af.⁵⁵

Het garnizoen verkeerde inmiddels in een staat van volslagen rebellie en veel soldaten keerden zich tegen hun officieren. 50 tot 60 oproerige militairen, voornamelijk artilleristen, schoolden samen in het fort en eisten het hoofd van ‘de aristocraat’ kapitein Van Westerholt en de vrijlating van enkele gearresteerde militairen onder wie Bles. Hoewel de soldaten zich uiteindelijk terugtrokken in hun kwartieren bleef het onrustig en de sfeer uiterst gespannen. Het probleem was dat, nu de gehele bemanning van de *Medea* en een deel van de bemanning van de *Ceres* had geweigerd nog langer in dienst blijven, het gouvernement nauwelijks

50. Hamelberg, ‘Een veelbewogen tijdperk’, 28-29.

51. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.141A, ‘Relatie’.

52. NL-HaNA, AM II inv.nr. 73, jaartal *Ceres*, 11 augustus 1796, 21. augustus 1796; 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 12, Beaujon aan West-Indisch Comité, 9 september 1796, 93-94.

53. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.141A, ‘Relatie’.

54. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, jaartal *Ceres*, 5 februari 1797.

55. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.141A, ‘Relatie’.

nog over een machtsmiddel beschikte om tegen het opstandige garnizoen in te zetten. Een gecombineerde raad, bestaande uit burgerambtenaren en zeemacht-officieren, besloot daarom om het hele garnizoen te ontslaan.⁵⁶

De volgende dag, 15 augustus 1796, werd dit besluit vanaf de trappen van het gouvernement afgekondigd. Aan degenen die opnieuw dienst wilden nemen werd een verhoging van het traktement en verdubbeling van het rantsoen beloofd; ‘Deze Publicatie afgeleesen sijnde begonnen de soldaaten sig aan alle mogelijke buitenspoorigheeden over te geeven. De Orangne Cocardes wierden onder de voeten getrapt.’⁵⁷ De nieuw gekozen burgerkapitein Johan Rudolph Lauffer nam met de burgerwacht bezit van Fort Amsterdam om dit bezet te houden tot er een nieuw garnizoen was geworven. Het was volgens Lauffer in de eerste plaats aan de burgerwacht te danken dat Curaçao voor de Bataafse Republiek behouden bleef.⁵⁸ Maar er was ook steun van Franse kant. Kikkert wist met de medewerking van de Franse maritieme agent op Curaçao, Tierce, de twee Bataafse oorlogsschepen te versterken met een groot aantal Fransen, waaronder manschappen van enkele in de haven liggende Franse kapers.⁵⁹ Een deel van de ontslagen officieren, bang te worden vermoord, zocht ’s nachts bescherming aan boord van de *Ceres* om het eiland de volgende dag hals over kop te verlaten.⁶⁰ Een van de eerste acties van het nieuwe gouvernement was het uitnodigen van de kapiteins van de vrije negers en mulatten in de raadsvergadering om zich van hun loyaliteit te verzekeren.⁶¹

7.3 De verwarrende begrippen ‘vrijheid’ en ‘gelijkheid’ en de angst voor revolte

Hoewel de machtsovergang op Curaçao van het oude regime naar de Bataafse Republiek zonder bloedvergieten verliep, bleef het onrustig. Er ontstond, zoals in het vorige hoofdstuk al is gemeld, een conflict met de militairen van het garnizoen, die zich tekort gedaan voelden omdat bepaalde beloften vanuit de Bataafse Republiek gedaan, onder meer een verhoging van de tractementen, niet door gouverneur De Veer waren gepubliceerd. De rebellerende soldaten wilden zelfs verhaal gaan halen bij de gewezen gouverneur, wat door Lauffer werd verboden.⁶² Het was de potentieel explosieve situatie geweest waardoor De Veer had besloten om af te zien van de officiële bekendmaking van deze publicatie van de Staten-Generaal, die van 4 maart van het jaar daarvoor dateerde en waarin de nieuw verworven Bataafse vrijheid en gelijkheid werden afgekondigd, de stadhouder werd afgezworen en iedereen van zijn eed werd ontslagen. De inhoud was volgens de gouverneur

56. Ibidem; NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 12, Beaujon aan het West-Indisch Comité, 9 september 1796, 93-94.

57. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141A, ‘Relatie’; *WIPC* 2, nr. 448, 15 augustus 1796, publicatie: militairen worden van hun eed ontslagen en er is een mogelijkheid om een nieuw dienstverband aan te gaan, 529-530.

58. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 18, Lauffer aan het West-Indisch Comité, 28 november 1796, 220-223.

59. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, *Journaal Ceres*, 1795-1799, 15 augustus 1796.

60. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141A; 2.01.28.01, AM II inv.nr. 73, *Journaal Ceres*, 1795-1799, 15 augustus 1796.

61. Karwan Fatah-Black, ‘The patriot coup d’état in Curaçao, 1796’, in: Wim Klooster en Gert Oostindie (red.), *Curaçao in the Age of Revolutions, 1795-1800*. Leiden: KITLV Press 2011, 123-140, aldaar 132.

62. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, *Gouverneursjournaal*, 14 en 28 november, 8 december 1796.

niet zoo zeer geschikt [...] voor Colonien, in welke men absolutelijk slaaven nodig heeft, en dus geene algemeene vrijheid en gelijkheid kan plaats hebben. En wij hebben aan het ongelukkig Eiland St. Domingo een treffend en ijselijk voorbeeld, welke de funeste gevolgen zijn wanneer men vrijheid en gelijkheid verkondigt in eene Colonie zonder een genoegzaame en sterke macht te hebben, ten einde alle de disordres en onheilen, welke uit eene te ver getrokkene Explicatie daarvan geboore moeten worden, kragtdadig te kunnen teengaan en beletten. Wij hebben reeds in de maanden Augustus en September duidelijke en droevige blijken gehad van de gezindheid der Negeren alhier en hoezeer dezelve naar eene gelegenheid gehaakt hebben en nog haaken om zich niet alleen vrij te maaken, maar het geheele Eiland en alle Blanken aan hunne woeste roof & moordzugt op te offeren [...] Ik laate het nu aan Uedelmog. Eigene consideratien over hoe greetig deeze Liedden de bij deeze publicatie zonder eenige restrictie vermelde algemeene vrijheid en gelijkheid zouden gereclameert hebben! Terwijl het nooit aan kwaadgezinde Blanken ontbreken zal dewelke deeze Liedden als de werktuigen hunner booze oogmerken gebruikende en niets zoo zeer dan verwarring wenshende, hen van aller zouden geïnformeerd hebben.⁶³

Als men alles op de oude voet wilde laten voortbestaan en dus de slavernij niet wilde afschaffen, dan had dat volgens De Veer in een begeleidende publicatie bekend moeten worden gemaakt. Hij wees ook op de onenigheid tussen de bemanningen van de Franse kapers en het garnizoen en tussen een deel van de burgerij en het garnizoen en de moeite die het kostte om geweldsuitbarstingen tegen te gaan. Het garnizoen, dat al ontevreden was, zou ook het ontslag van de eed van trouw als een ontslag uit de dienst hebben opgevat waarmee de kolonie geheel weerloos zou zijn tegenover zowel buitenlandse vijanden als de eigen slaven.⁶⁴ Zoals al vermeld bonden de militairen uiteindelijk in en lieten zij zich door de burgerij ontwapenen. Maar het besluit van De Veer dat dit verzet onder de militairen had veroorzaakt was dus in de eerste plaats ingegeven door de angst dat de niet-blanke bevolking aan de ideeën over vrijheid en gelijkheid een eigen interpretatie zou geven en – zoals in feite al was gebeurd bij de slavenopstand in 1795 – daar conclusies aan zouden verbinden. Het was deze angst voor een situatie als in Saint-Domingue die in sterke mate en op verschillende manieren doorwerkte in de ontwikkelingen tussen de Patriottische omwenteling van 1796 en het begin van het eerste Engelse tussenbestuur in 1800.

Hiervoor is al opgemerkt dat de tot gouverneur a.i. aangestelde Beaujon weinig vertrouwen in had in een goede afloop. Enkele weken na zijn aantreden maakte hij aan zijn superieuren in het moederland zijn vrees kenbaar voor de ontwikkeling van bepaalde denkbeelden onder de blanke burgerij en de groep vrije zwarten en gekleurden: ‘Het ontslag uit alle relaties welke deeze colonie tot den gewezen Stadhouder had, en het doen van de nieuwe eed, heeft verscheide lieden onder de ingezetenen van dit Eiland welke al lang door een woelzieken geest zich hebben kenbaar gemaakt, aanleiding gegeven om de volksstem op dit Eiland te willen doen gelden en op reekening van dezelve verscheide zeer verre gepousseerde

63. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, De Veer aan Raad van Coloniën, 2 mei 1796, 42-44.

64. Ibidem, nr. 5 De Veer aan Raad van Colonien, 2 mei 1796, 44-47.

pogingen te doen om veranderingen die zij al lange geprojecteerd hadden naar eigen zinnelijkheid te maaken.⁶⁵ Voor het moment was Beaujon er naar eigen zeggen in geslaagd om orde en rust te handhaven, maar hij verwachtte dat dit van korte duur zou zijn, vooral nu er geen militaire macht van belang meer was. De ‘woelzieke geest’ die de gouverneur bij een deel van de inwoners constateerde was inmiddels ook overgeslagen naar de niet-blanke bevolking en hij was bang dat dit een ernstige gevolgen kon hebben voor de kolonie.⁶⁶

Het waren waarschijnlijk niet zo zeer de veronderstelde Orangistische sympathieën van Beaujon maar vooral angst voor en wantrouwen tegen groepen, met name natuurlijk niet-blanken, die mogelijk de bestaande orde omver zouden kunnen werpen waardoor hij ondoordachte maatregelen nam die hem direct in conflict brachten met de burgerij. Eind augustus dreigde hij de militairen van het garnizoen af te sturen op een door hem als subversief beoordeelde bijeenkomst van burgers, die kritisch stonden tegenover het defensiebeleid van de gouverneur. Zeemachtcommandant Wierts dreigde daarop het vuur te openen op het garnizoen wanneer dat tegen de burgers zou worden ingezet. De marineofficieren Kikkert en Heshusius wezen op het gevaar dat de vrije gekleurde bevolking, wanneer zij blanken in open confrontatie met andere blanken zagen, wel eens misbruik van de situatie zouden kunnen maken. Zij zouden zich vrij eenvoudig meester kunnen maken van het fregat *Medea*.⁶⁷

Ook vaardigde Beaujon plakaten uit die haast naïef aandoen. Hij wenste geen openlijk wapenvertoon van burgers noch van vrije zwarten en gekleurden. Buiten de daadwerkelijke vervulling van burgerdienst mocht niemand wapens dragen. Vrije niet-blanken mochten alleen wapens dragen wanneer zij wachten vervulden of op weg waren naar het exercitieterrein. Ook verbood de gouverneur alle samenscholingen en vergaderingen door al dan niet gewapende personen. En voordat de burgercompagnieën konden exerceren moesten zij hiervoor eerst toestemming vragen aan de gouverneur of de kapitein van de burgerij. Maar het enige wat Beaujon bereikte was dat hij hiermee de burgerij tegen zich in het harnas joeg en uiteindelijk gedwongen was om de verordening weer in te trekken.⁶⁸

Kort na de omwenteling van 15 augustus hadden zowel Victor Hugues in Guadeloupe als generaal Thomas Hédouville in Saint-Domingue het raadzaam geacht oorlogsschepen naar Curaçao te zenden om te voorkomen dat ‘un des plus beaux ports du monde’ en een belangrijke operationele basis voor hun kapers, in Engelse handen zou vallen.⁶⁹ Enkele dagen voordat deze schepen in Curaçao aankwamen werd een brief ontvangen van Hugues, die militaire assistentie aanbood omdat hij over informatie beschikte waaruit bleek dat nog steeds het gevaar bestond dat Curaçao aan de Britten zou worden overgeven, maar tegelijkertijd dreigde met gewapende interventie mochten gouverneur en raden zich niet als ‘goede patriotten’ gedragen.⁷⁰

65. Ibidem, nr. 12, Beaujon aan West-Indisch Comité 9 september 1796, 94.

66. Ibidem, 95.

67. Fatah-Black, ‘The Patriot coup d’état’, 134-135.

68. *WIPC* 2, nr. 453, 31 augustus/2 september 1796, publicatie maatregelen ter handhaving van orde en rust, 532-533.

69. Anne Pérotin-Dumon, ‘Les Jacobins des Antilles ou l’esprit de liberté dans les Isles-du-vent’, *Revue d’histoire moderne et contemporaine* (1954-), T. 35e, No. 2, Des Européens dans l’Amérique coloniale et aux Caraïbes, XVIe-XIXe S. (april-juni 1988), 275-304, aldaar 295-296.

70. Hamelberg, ‘Een veel bewogen tijdperk’, 31-32.

Tegelijkertijd had Hugues expliciete instructies gegeven dat aan het Curaçaose gouvernement duidelijk moest worden gemaakt dat de Fransen absoluut geen enkele intentie hadden om zich te bemoeien met de bestaande maatschappelijke orde. Dit was onvoldoende om de vrees en de achterdocht van Beaujon weg te nemen. Terwijl de Franse oorlogsschepen in de haven van Curaçao afgemeerd lagen werd de vijfde verjaardag van de Franse constitutie van 1791 gevierd. Tijdens de feestelijkheden had de Franse marinecommandant Thomas, tot afgrijzen van de gouverneur, gedronken, gezongen en gedanst met ‘mulatten en allerlei slag van mensen’ en hij had zelfs enkelen van hen omhelsd. ‘Ik kan niet Ontveinsen’, schreef Beaujon aan zijn superieuren, ‘dat deeze gedraegingen onvoorzichtige denkbeelden aan de ongeregelde militairen en het gevaarlijk volkje van de couleur hebben ingeboezemd.’ Maar nog erger was, in de ogen van Beaujon, dat Thomas sympathiek leek te staan tegenover een aan hem door een delegatie van vrije kleurlingen aangeboden petitie, waarin zij zijn steun vroegen voor het verkrijgen van volledige gelijkstelling met de blanken: ‘Het Expressif antw. heeft mij volkoomen int idee versterkt, dat het niet aan geneigdheid heeft gehaepd om dit verderflijk verzoek te bewilligen’. Beaujon zag ook problemen met de voor een belangrijk deel uit zwarten bestaande bemanningen van de Franse oorlogsschepen onder wie veel desertie plaatsvond. Het gouvernement moest dan patrouilles uitsuren om deze gedroste zeelieden op te sporen, op te pakken en weer aan boord van de schepen af te leveren.⁷¹

De gouverneur was weinig optimistisch over een eventuele verbetering van de situatie waarin de kolonie zich bevond. Er was een dreigend tekort aan geld terwijl de kosten met name op militair gebied verder opliepen. Er was, zo meldde de voormalige boekhouder-generaal, nog maar geld tot het einde van het jaar. Onder druk van de omstandigheden met een ongedisciplineerd garnizoen en een niet denkbeeldige dreiging van de kant van de slaven en de vrije bevolking, was men gedwongen geweest om de nieuw geworven militairen tegen een hogere bezoldiging aan te nemen.⁷²

Terugkijkend beschuldigde Beaujon de officieren van het garnizoen van ophitsing van hun manschappen en oud-gouverneur De Veer werd verweten dat hij niets daartegen had ondernomen.⁷³ Marinecommandant Wiertz was al te openlijk voor zijn politieke overtuiging uitgekomen; wanneer hij op dat punt wat terughoudender was geweest zouden de zaken met de militairen waarschijnlijk niet zo uit de hand zijn gelopen: ‘De Geest der woelingen [...] dat altoos tot lieden van laager Classen invloed zal verwekken en onrust te weege brengen, zal in meerder of minder graaden aanhouden tot dat er krachtdaadige middelen uit het Vaderland off Weegens de Hoofd directie aldaar werkstellig worden gemaakt’.⁷⁴ Het was noodzakelijk om het bestaande garnizoen te ‘vernietigen’ om vervolgens het militaire apparaat volgens een geheel nieuwe opzet en onder strikte discipline te reorganiseren onder een kundig en vooral onafhankelijk bevelvoerend officier, ‘die hier te lande geene relatien heeft’. Officieren en manschappen die onnuttig waren moesten worden ontslagen. Voor een goede beveiliging was

71. Pérotin-Dumon, ‘Les Jacobins’, 296-297; NL-HaNA, 2.01.25.01, WICom inv.nr. 136, nr. 13, Beaujon aan West-Indisch Comité 17 oktober 1796, 113-115.

72. NL-HaNA, 2.01.25.01, WICom inv.nr. 136, nr. 13, Beaujon aan West-Indisch Comité 17 oktober 1796, 111-112; nr. 22 Lauffer aan West-Indisch Comité, 25 maart 1797, 157-158.

73. Ibidem, nr. 13, Beaujon aan West-Indisch Comité 17 oktober 1796, 111-112.

74. Ibidem, 112-113.

het van belang dat de militairen vooral uit artilleristen zouden bestaan.⁷⁵

Voor het aantrekken van artilleristen was men vooral aangewezen, zoals in het vorige hoofdstuk al besproken, op werving onder de Curaçaose zeevarende bevolking die voor het overgrote deel uit vrije zwarten en gekleurden bestond. Beaujon zal hier, gezien zijn vrees en achterdocht jegens deze bevolkingsgroep, waarschijnlijk niet gelukkig mee zijn geweest. Maar zijn rol was spoedig uitgespeeld. Begin december 1796 werd hij afgezet als gouverneur a.i. en vervangen door Lauffer, die spoedig een groot aantal niet-blanken in de Nationale Garde incorporeerde.

Lauffer was wellicht minder bevreesd voor de vrije bevolking, maar tegelijkertijd had hij ook weinig keuze. Ook hij koesterde een zekere achterdocht tegen zwarten en gekleurden. In een schrijven aan zijn superieuren in het moederland, waarin hij goedkeuring vroeg voor de wijze waarop hij de Nationale Garde had georganiseerd door een groot aantal vrijen daarin op te nemen en uiteenzette hoe hij daarmee tegelijkertijd de macht en invloed van de kapiteins van de ‘vrije negers en mulatten’ had beperkt, refereerde hij ook aan de petitie die aan de Franse commandant Thomas was aangeboden. Deze actie deed hem vermoeden dat de beide kapiteins misschien niet ongenegen zouden zijn geweest om, als zij zich daartoe in staat zouden voelen, de orde en rust in de kolonie te verstoren.⁷⁶ Deze overweging bracht de gouverneur tot een algemene beschouwing over de Patriottische machtsovername en de verschillen tussen de samenleving in het moederland en in de koloniën:

Dat namentlijk indien de Republicq eenig belang stelt bij de behoudenis der Colonien, men in het vaderland bij het ontwerpen van wetten voor de colonien, niet omzigtig genoeg kan zijn in het maaken van de nodige bepalingen omtrent het stuk der algemeene vrijheid en gelijkheid, op dat daardoor de minste gelegenheid niet worde gelaaten aan de Negers en Lieden van de Couleur tot het bedrijven van eenige spooreloosheeden. Eene algemeene gelijkheid in de Colonien onder de vrije Lieden van de Couleur in te voeren, of hun op eenigerhande wijze op het bestier der Colonie eenen te grooten invloed te laten verkrijgen, blijft altijd eene zeer gevaarlijke zaak, om de veelvuldige naauwe betrekkingen, welke deeze Lieden, zoo uit hoofde van familie als anderzints, met de slaaven of dienstbaaren hebben, waardoor deeze laatsten al vrij zeker tot het verlangen om in dezelve voorrechten te deelen aangevreesst zouden kunnen worden. En in deeze hunne pogingen door hunne meede Broederen ondersteunt wordende, zoude hierdoor onvermijdelijk tot de ijselijkste toneelen van wanorde aanleiding gegeven en tot de totaale ruïne en verwoesting deezer Colonie onvermijdelijk den weg gebaant worden.⁷⁷

Dit was volgens Lauffer nog eens extra van belang omdat er op het eiland een ‘cabale’ bestond, machinaties door personen die om hun eigen doelen te bereiken – Lauffer gaf niet aan wie deze personen waren – probeerden wanorde en tweedracht te zaaien: ‘En even als de

75. Ibidem.

76. Ibidem, nr. 27, Lauffer aan West-Indisch Comité 21 augustus 1797, 171-172.

77. Ibidem, 172-173.

cameleon alle couleuren aannemende ziet men hun nu eens de Blanken tegens de zwarten en Liederen van de Couleur aanhitsen, klaagende over de te grote voorrechten van deeze laatsten; dan wederom deezen tegen de Blanken opzettende, hen aanspoorende eene onbepaalde gelijkheid te pretendeeren – alles naar dat de bejaaging van hun doelwit het vereischt – En altijd hunne pogingen onder het masker der vaderlandsliefde verbergende.⁷⁸ Deze liederen zouden zich aan de zijde van de ‘negers’ kunnen voegen en hen dan misschien niet tot een algemene revolte aanzetten, maar op zijn minst wel tot het bedrijven van allerhande ‘spooreloosheeden’. En de zwarten en gekleurden, die zich graag zouden willen wreken voor hen in vroeger dagen door blanken aangedane ‘verongelijkingen’, zouden in hun handen een gevaarlijke en verschrikkelijke machine vormen. Lauffer verwees daarbij nog eens naar de gebeurtenissen in Saint Domingue waar de zonder beperkingen verkondigde vrijheid en gelijkheid tot een vrijwel totale verwoesting had geleid. De daar bedreven wreedheden en gruwelen, ‘waarvoor de mensheid beven moet’, toonden aan waartoe men in staat was wanneer men de macht kreeg. En de slavenopstand van 1795 toonde volgens de gouverneur aan dat in Curaçao hetzelfde kon gebeuren, als er zich maar een gelegenheid voordeed.⁷⁹

Lauffers mening over de vrije bevolking en het veronderstelde gevaar dat zij voor de orde en rust van Curaçao vertegenwoordigde verschilde weinig van die van Beaujon. En ongetwijfeld was dit het idee dat bij velen van de blanke inwoners leefde: de kolonie was potentieel een kruitvat en wanneer de niet-blanke bevolking niet onder strikte controle werd gehouden en de begrippen ‘vrijheid’ en ‘gelijkheid’ niet met de grootst mogelijke voorzichtigheid werden gebruikt, kon gemakkelijk de vonk ontstaan waarmee de hele zaak tot explosie werd gebracht. Het schrikbeeld van de gebeurtenissen in Saint-Domingue speelde daarbij een belangrijke rol, evenals de angst voor subversie uit die hoek.

Slechts enkele weken na verzending van zijn hiervoor aangehaalde brief moest Lauffer aan zijn superieuren rapporteren over het incident in de ‘Plaisiertuin’, waarbij officieren en manschappen van de artillerie van Nationale Garde tijdens het voorlezen van het krijgsraadvonnis tegen kapitein Lange met een agressieve provocatie bijna een bloedbad hadden veroorzaakt. Lauffer hield echter niet de vrijen voor het gebeuren verantwoordelijk, maar niet nader genoemde personen die door het verspreiden van niet nader omschreven valse geruchten de schutters tot hun actie hadden aangezet. De atmosfeer was inderdaad zodanig dat er gemakkelijk geruchten ontstonden. In augustus 1797 bijvoorbeeld, kort voor het incident, was Abraham Perret Gentil op het eiland verschenen, de voormalige militaire commandant van Curaçao die in conflict was geraakt met gouverneur de Veer en die inmiddels als officier dienst bleek te hebben genomen in Saint-Domingue. Al snel deed het verhaal de ronde dat hij een brief naar Saint-Domingue had gezonden met een verzoek om troepen te sturen om de Curaçaose slaven te bevrijden.⁸⁰ Toch kan er met betrekking tot de eruptie van onvrede in de ‘Plaisiertuin’ wel meer aan de hand zijn geweest dan Lauffer aan zijn superieuren wilde doen geloven. Met hun petitie aan Thomas hadden de ‘liederen van de couleur’ duidelijk gemaakt dat zij de waarde van de begrippen ‘vrijheid’ en ‘gelijkheid’ onderkenden, dat er onder hen onvrede bestond over

78. Ibidem, 173.

79. Ibidem, 173-174.

80. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, gouverneursjournaal, 19 augustus 1797.

hun positie binnen de Curaçaose samenleving en dat zij steun zochten om hierin verandering te brengen. Op het moment van het incident in de Plaisiertuin plaatsvond waren er twee Spaanse revolutionairen op het eiland die nogal wat commotie veroorzaakten.

7.4 Het incident in de Plaisiertuin in breder perspectief

In juli 1797 was in La Guaira, op de Venezolaanse kust, een samenzwering ontdekt die geïnspireerd was door Juan Bautista Picornell, een Spanjaard die was veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf in verband met zijn aandeel in een republikeins complot in Madrid in 1795. Picornell verbleef in de gevangenis van La Guaira in afwachting van zijn transport naar Veracruz, waar hij zijn straf zou uitzitten. De gevangenis La Guaira waar de complotteurs werden vastgehouden kon, dankzij een weinig alerte houding van de lokale autoriteiten, tot een ontmoetingsplaats worden van personen uit alle lagen van de Spaanse koloniale samenleving, zowel blanken als niet-blanken, die gegrepen waren door de toespraken en op schrift gestelde proclamaties van Picornell. De cellen van de gevangenen werden volgens Ramón Aizpurua tot salons waar revolutionaire ideeën werden uitgewisseld.⁸¹

Er ontstond een plan voor een opstand die moest leiden tot het uitroepen van een onafhankelijke multiraciale republiek in de provincie Venezuela, die volgens het motto van de Franse Revolutie, ‘vrijheid, gelijkheid en broederschap’, zou worden geregeerd. Men keek daarbij met name naar het spectaculaire maatschappelijke experiment van Victor Hugues in Guadeloupe, als voorbeeld. Toen men echter probeerde meer lokale ontevreden en bij de samenzwering te betrekken werd deze ontdekt. Uit onderzoek door de Spaanse koloniale autoriteiten bleek dat vooral creoolse leden van de lokale gekleurde militia, ambachtslieden en Spaanse militairen van lage rang tot de meest overtuigde samenzweerdere behoorden. Er werden ook blanke ambtenaren en kooplieden gearresteerd, die in het algemeen echter minder standvastig bleken in hun geloof in de nieuwe politieke ideeën en ook niet wensten te worden geassocieerd met gekleurde militieleden en creoolse onruststokers. De leiders, Manuel Gual en José Maria España, vluchtten naar Curaçao.⁸²

De Spaanse autoriteiten waren spoedig op de hoogte van het feit dat Gual en España op Curaçao verbleven, ze wisten zelfs in welk huis in Otrobanda zij onderdak hadden gevonden, namelijk dat van Felipe Piar, de broer van de latere medestrijder van Simón Bolívar, Manuel Piar. De Spaanse gouverneur Carbonell verzocht Lauffer om Gual en España te arresteren en uit te leveren. Zij zonden een vertegenwoordiger, José Rafael Oberto, samen met de kaperkapitein Pedro Castillo om hen op te halen. Lauffer zond inderdaad een detachement van de Nationale Garde onder commando van de joodse luitenant Joseph Obediente, maar deze slaagde er niet in Gual en España te vinden; naar verluidt zouden zij inmiddels zijn ondergebracht in het huis Jean Baptiste Tierce. De komst van Oberto en Castillo naar Curaçao leidde tot onrust; de bevolking bedreigde hen en schold hen uit en Obediente werd uitgemaakt voor verrader.⁸³

81. Aizpurua, ‘Revolution and politics’, 102.

82. Ibidem, 101-103.

83. Ibidem, 103.

Gual en España begonnen op Curaçao vrijwilligers te werven onder de lokale bevolking en de daar wonende Spanjaarden en Fransen voor de uitvoering van een expeditie naar La Guiara teneinde alsnog hun plannen te realiseren. Zij zouden uiteindelijk zo'n 400 man hebben weten te rekruteren, waaronder Curaçaose zeelieden en bemanningsleden van Franse kapers. Maar de onderneming liep op niets uit. Eind 1797 verlieten Gual en España Curaçao, waarna zij verschillende andere koloniën in de regio bezochten in een uiteindelijk vruchteloze poging om steun in de vorm van mankracht en financiering voor hun invasieplannen te vinden.⁸⁴

Hier is van belang dat de twee Venezolaanse revolutionairen in nauw contact stonden met de grotendeels gekleurde Curaçaose zeemansgemeenschap van Otrobanda. Zij verbleven in het huis van Felipe Piar, wiens moeder, Isabel Gómez – mogelijk was zij familie van de hiervoor genoemde Simon Gómez – een op Curaçao geboren mulattin was die als vroedvrouw in La Guiara werkte. Zij werd door de Spaanse autoriteiten uitgewezen naar Curaçao toen bekend werd dat Gual en España bij haar zoon onderdak hadden gevonden.⁸⁵ Zij onderhielden betrekkingen met de al meermalen genoemde Franse maritiem agent Tierce, een welgesteld koopman die oorspronkelijk uit Le Havre afkomstig maar al vele jaren op Curaçao woonde en zich stevig geworteld had in de rooms-katholieke gekleurde zeemansgemeenschap van Otrobanda.⁸⁶

Een andere, eveneens van elders afkomstige persoon die zich binnen de gekleurde zeemansgemeenschap van Curaçao had gevestigd was Anthonij Leopold Lange, de kapitein van het onderdeel infanterie binnen de Nationale Garde die met Lauffer in conflict was geraakt en door een krijgsraad wegens ongehoorzaamheid was veroordeeld, de zaak die de directe aanleiding voor het incident in de Plaisiertuin vormde. Lange was een Oostenrijks beroepsmilitair, die in Demerary had gediend als cadet-sergeant en zich in 1792 vanuit die kolonie als burger op Curaçao had gevestigd. Tijdens de slavenopstand van 1795 had hij in de rang van luitenant dienst genomen bij de vrijwillige cavalerie. Dit was een speciaal geformeerde eenheid van burgers onder commando van Kikkert. Zijn optreden tijdens de opstand had hem een schriftelijke betuiging van tevredenheid van de kapitein Van Westerholt opgeleverd. Lange was rooms-katholiek en getrouwd met een Curaçaose vrouw.⁸⁷

Dat Lange was ingetrouwd in een gekleurde familie en waarschijnlijk nauwe contacten onderhield met de niet-blanke vrije bevolking zou kunnen blijken uit een aantekening die Lauffer in zijn journaal maakte na het incident in de Plaisiertuin. Nadat de Nationale Garde was ingerukt bleef een zekere spanning voelbaar en enkele burgers, die tot de compagnie infanterie van Lange behoorden, gaven Lauffer te kennen dat zij er van uit gingen dat nu hun compagniescommandant er niet meer was zij ook niet meer hoefden te dienen. Lauffer maakte

84. Ibidem, 104-105. España zou uiteindelijk naar Venezuela terugkeren waar hij prompt werd gearresteerd en in 1799 ter dood werd gebracht. Gual stierf in Trinidad in 1800, waarschijnlijk als gevolg van vergiftiging.

85. Ibidem, 103 (noot 6).

86. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 189, Lauffer aan Duny, 9 november 1803, nr. 237v.

87. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 192, dossier inzake R.B.J. Geertsema Creefts, A. Hagen en A.L. Lange. Rekest van A.L. Lange aan de Nationale Vergadering, 22 januari 1798; kopie-rekest van A.L. Lange aan de Constituerende Vergadering, 26 april 1798; Memorie van A.L. Lange van 29 januari 1798; kopie-verklaring van A. Backer, directeur-generaal van Essequibo en Demerary, 3 juni 1792; kopie-verklaring van kapitein van Westerhold, 29 augustus 1795.

daarop duidelijk dat de manschappen niet aan hun officieren maar aan hun eenheid verbonden waren. Hoewel de meesten zich daarmee tevreden stelden waren er twee mulatten die tot deze compagnie hadden behoord en die ‘familiaar’ aan Lange ‘gelieerd’ waren, die zich volgens Lauffer in het bijzonder door hun ‘onbehoorlijk gedrag’ onderscheidden.⁸⁸

Na het neerslaan van de opstand van 1795 nam Lange dienst op een Franse kaper. Tijdens de omwenteling van 15 augustus 1796 en de dreigende contra-revolutie door officieren van het garnizoen, voerde hij het bevel over een detachement burgers. Hij werd door Tierce geprezen voor zijn optreden. Lange had weinig op met de Oranjegezinde officieren, die hij ‘Eene bende Conspirateurs’ noemde; Van Westerholt noemde hij een verrader. Ook over Wierts was hij weinig positief. Kennelijk bracht zijn pro-Franse stellingname hem in conflict met marinecommandant Wierts, die hem zelfs liet arresteren en op de *Medea* gevangen zetten. De vrouw van Lange zou door Wierts zijn geslagen met een rotting.⁸⁹ Opnieuw een aanwijzing dat zij niet-blank was. Want het is niet waarschijnlijk dat de marineofficier een blanke vrouw, die enig aanzien genoot, geslagen zou hebben. Bovendien stond het iedere blanke volgens een uit 1791 afgekondigd plakkaat vrij om zonder verdere consequenties een zwarte, mulat of andere gekleurde, die zich in zijn ogen brutaal gedroeg, met een rottingslag terecht te wijzen.⁹⁰

Kikkert maakte in zijn journaal een korte aantekening van de gebeurtenissen – Wierts en hij waren tot hun verbazing door Lauffer overal buiten gehouden – waarbij hij vermeldde dat hij van Wierts bevel kreeg om alle volk aan boord te roepen waarna hij zijn schip in staat van verdediging bracht ‘dewijl de Mulattenen en eenige Blanken onder de Burgercompagnien Artilleristen eenige brutaliteiten deden aan de infanteristen, waarvan de capitain de Lange reeds was gedegradeert en men de sententie wilde voorlezen’.⁹¹ Hij maakte de volgende dag ook melding van de degradatie van de officieren die verantwoordelijk werden gehouden voor het incident, onder wie ook ‘S. Gomes en verscheidene andere slegte subjecten meer’.⁹²

Lange zei niet aanwezig te zijn geweest bij het voorlezen van het tegen hem uitgesproken vonnis en ook beweerde hij volstrekt onbewust te zijn geweest van de gebeurtenissen die daarop volgden. Hij was samen met de kapiteins De Pool en Prins openlijk ‘infaam en inhabiel’ verklaard, wat met veel machtsvertoon gepaard was gegaan, ‘alsof er een formele opstand te dugten was’. Zowel de Nationale Garde als het garnizoen stonden aangetreden, er waren twee veldstukken opgesteld met brandende lonten en het schip van Wierts was dwars gehaald waarbij het geschut op de Breedestraat was gericht.⁹³

Lange reisde naar de Bataafse Republiek om zich te beklagen over Lauffer en eerherstel te krijgen. Hij zond de Bataafse autoriteiten een groot aantal verklaringen

88. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 27 september 1797.

89. Ibidem, Memorie van A.L. Lange van 29 januari 1798; kopie-verklaring van J.B. Tierce Cadet over het heldhaftig optreden van Lange tijdens de omwenteling van augustus 1796, 7 September 1797; kopie-verklaring van kaperkapitein Pierre Martin dat Lange bij hem heeft gediend en zich heldhaftig heeft gedragen, 7 September 1797

90. *WIPC* 2, nr. 395, 23 februari 1791, Publicatie: maatregelen tegen weglopen en verbergen van slaven, 466-467, art. 4.

91. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 27 september 1797.

92. Ibidem, 28 september 1797.

93. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 192, dossier inzake R.B.J. Geertsema Creefts, A. Hagen en A.L. Lange, Rekest van Lange aan de Nationale Vergadering, 22 januari 1798.

waaruit zijn goede staat moest blijken, met inbegrip van een verklaring van alle officieren en manschappen van de compagnie van de Nationale Garde waar hij het commando over had gevoerd. Hij had aanvankelijk goed met Lauffer kunnen opschieten. Hij had hem ook als kapitein van de Nationale Garde geholpen om dat defensieonderdeel te vormen. Maar uiteindelijk was hij met Lauffer in conflict gekomen vanwege diens ‘al te despotische handelen met burgers’. Daarom had Lauffer besloten om hem uit de dienst te verwijderen. De tegen hem ingebrachte beschuldigingen van ongehoorzaamheid waren volgens Lange onwaar en het proces was volgens hem een schertsvertoning geweest; hij was niet eens door de krijgsraad gehoord. In hetzelfde dossier waarin zich de brieven met bijlagen van Lange bevinden, zitten ook brieven met indirecte beschuldigingen aan het adres van Lauffer van twee andere officieren die met de autoriteiten in Curaçao in conflict waren gekomen: R.B.J. Geertsema Creefts en A. Hagen. Uit een bijgevoegde aantekening blijkt dat deze stukken ter inzage zijn gegeven aan Lauffer.⁹⁴

Lange lijkt weinig gehoor te hebben gevonden voor zijn klachten over Lauffer. Mogelijk dat dit hem ertoe heeft gebracht om een jaar later samen met een zekere J. Portal Amalry een brief te schrijven aan de Spaanse Ambassadeur in de Bataafse Republiek, waarin zij stelden dat het Lauffer was geweest die de door de Venezolaanse autoriteiten gezochte Gual en España in bescherming had genomen en verborgen. Amalry was een jurist die in 1789 in Curaçao in opspraak was gekomen en was berispt door de commissarissen Van Grovestins en Boey in verband met zijn handelwijze in een bepaalde rechtszaak. Hij was uiteindelijk enkele jaren later op last van de Staten-Generaal als *persona non grata* uit de kolonie uitgewezen. De actie van Lange en Amalry werd hen niet in dank afgenomen door de autoriteiten in de Bataafse Republiek die alle vertrouwen bleken te hebben in Lauffer en diens vermogen om orde en rust in de kolonie te handhaven en die beiden afschilderde als rancuneuze onruststokers en daarom onbetrouwbaar.⁹⁵

Toch bleek de bewering dat Lauffer zich niet bijzonder had ingespannen om Gual en España te arresteren en uit te leveren niet onwaar, zoals hierna zal blijken. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat er onder een belangrijk deel van de gekleurde lokale bevolking hiertegen veel verzet schijnt geweest te zijn. Het is niet ondenkbaar dat Lauffer voor maatschappelijke onrust vreesde wanneer hij de Spaanse autoriteiten behulpzaam zou

94. Ibidem, A.L. Lange aan Nationale Vergadering, 22 januari 1798 en A.L. Lange aan Constituerende Vergadering, 26 februari 1798; brief van A. Hagen zonder vermelding van een geadresseerde van 1 augustus 1803, betreffende de kapitein-luitenant J.H. Gravenhorst die eigenlijk Oranjegezind was maar uiteindelijk toch de nieuwe eed had afgelegd; Creefts heeft een verklaring afgelegd op 2 januari 1801 over de uitwijzing van de officieren van de stadhoudelijke partij. Deze is gevoegd bij een kopie van een brief van de belangrijkste officieren van het garnizoen van 13 augustus 1796, waarin zij stelden hun oude eed te handhaven en Beaujon niet te erkennen als gouverneur a.i. Zij stelden verder niet voor de gevolgen in te staan wanneer gouverneur De Veer, burgerkapitein Cancrijn en gouvernementssecretaris Van Starckenborg niet in hun functie gehandhaafd zouden blijven. Creefts was een voormalig luitenant van de artillerie die door het gouvernement van Lauffer als uiterst gevaarlijk werd gezien voor de orde en veiligheid op het eiland. Waarschijnlijk was hij eerder wegens opstandig gedrag van het eiland gezet, want in november 1799 werd melding gemaakt van het feit dat hij was teruggekeerd en een rekest had ingediend met ‘verscheidene enorme inputaten’ ten laste van Lauffer. Dit werd als leugenachtig gekwalificeerd en hij werd met de eerste gelegenheid weer van het eiland verzonden. Zie hiervoor NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 110 (fiche 9), extra-ordinaire vergadering van 15 november 1799, 458-459.

95. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 189, kopie-brief van het West-Indisch Comité, getekend door secretaris W. van Irhoven van Dam en geparafeerd door Hubertus Coerman aan de agent van Buitenlandse Betrekkingen, 12 oktober 1798, nrs. 188r-192r.

zijn bij hun pogingen de twee revolutionairen in handen te krijgen. De aankomst op Curaçao van de afgevaardigde van het Spaanse koloniale gouvernement, Oberto, op 24 juli 1797, een maand voor het incident in de Plaisiertuin, had tot veel onrust geleid. Er zouden zelfs plannen zijn geweest om hem te doden en er werd openlijk bedreigd dat in plaats van Gual en España uit te leveren ‘de straten eerder van bloed zouden stroomen en hem [Lauffer] van zijnen post ontzetten doordien hij slechts provisioneel en door het volk en de Republiek aangesteld was’.⁹⁶

Toen enkele dagen later de kaperkapitein Castillo arriveerde, die de opdracht had de twee revolutionairen naar Venezuela over te brengen, werd hij met geschreeuw door de bevolking begroet en bekogeld met stenen en vuiligheid terwijl ‘men hem Ironiek toeriep: Aristocraat, Gij komt de republikeinen haalen!’ Castillo moest het gouvernement om bescherming vragen, waarna Lauffer troepen zond om de menigte in bedwang te houden en een aantal personen gevangen liet nemen.⁹⁷ Mogelijk ook dat verspreide geruchten over een op handen zijnde arrestatie en uitlevering van Gual en España gekoppeld aan het krijgsraadvonnis tegen de aan een gekleurde familie geparanteerde Lange, waar de gekleurde officieren buiten waren gehouden, de vlam in de pan heeft doen slaan tijdens de parade in de Plaisiertuin. Opvallend is dat Lauffer niet verrast was door de gebeurtenis; hij suggereert zelfs in zijn journaal, zoals in het vorige hoofdstuk gemeld, dat hij tevoren wist dat er iets stond te gebeuren. Enkele jaren later zou de zaak opnieuw actueel worden in verband met de vermeende samenzwering onder leiding van Jean Baptiste Tierce in 1799 en diens arrestatie in de Bataafse Republiek een jaar later.

7.5 De vrije niet-blanke bevolking en gebeurtenissen van 1799-1800

Na het incident in de Plaisiertuin worden geen meldingen meer gemaakt van politiek geweld. Begin 1799 bleek wel dat er nog altijd politieke onvrede was. Er werden schotschriften en pamfletten verspreid, gericht tegen de regering van Lauffer. Van de kant van het gouvernement werd bedreigd dat iedereen bij wie een dergelijk geschrift zou worden gevonden, zou worden aangemerkt als de auteur daarvan en als zodanig gestraft. Omdat men kennelijk dacht dat de bemanningen van de twee oorlogsschepen iets met de verspreiding van de paskwilen te maken hadden, werd besloten om een kopie van de publicatie aan Kikkert te zenden; hij werd geacht om in het geval schotschriften onder zijn bemanning werden gevonden hiertegen op te treden. Onder een speciaal daarvoor opgerichte galg werden gevonden pamfletten door de scherprechter verscheurd en verbrand.⁹⁸ Enkele maanden later onthulde Lauffer in de raad het bestaan van het complot, gevolgd door de arrestatie van Devaux, Sasportas en uiteindelijk Tierce. De drie Fransen werden binnen enkele dagen uitgewezen. Er volgde geen proces; dit werd door Lauffer te gevaarlijk geacht gezien de aard van de samenzwering, die immers ook had moeten leiden tot een bevrijding van de slaven, en ook gezien de nog op het eiland

96. NL-HaNA, 3.03.01.01, Hof van Holland (HvH) inv.nr. 5608, Nederlandse vertaling van een verklaring van Rafael Diego Merida, 30 september 1799, 4.

97. Ibidem, 5.

98. *WIPC* 2, nr. 487, 30 mei 1799, Publicatie: verbod om de regering, ambtenaren en andere personen bij geschrifte te beledigen, 578-579; NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 110 (fiche 6), notulen raadsvergadering 30 mei 1799, 274-278.

aanwezige aanhang van de comploteurs.⁹⁹

Een klein jaar later arriveerde de voornamelijk uit zwarte militairen bestaande expeditionaire macht uit Guadeloupe, die uiteindelijk een poging zou doen om Curaçao gewapenderhand in te nemen, daarin gesteund door een groot deel van de Curaçaose slaven en andere segmenten van de samenleving. Na militaire interventie door de VS en Groot-Brittannië trokken de Fransen zich uit de kolonie terug en kwam deze onder Brits bestuur. Het verloop van de gebeurtenissen van 1799-1800 en de achtergronden daarvan zijn elders al uitgebreid besproken. Het volstaat om hier te vermelden dat het bestaan van een samenzwering met een ideologische achtergrond, gericht op de verbreiding van de revolutionaire idealen van algehele vrijheid en gelijkheid, geïnitieerd dan wel gesteund door radicale elementen in Franse koloniën, hoogst onwaarschijnlijk is.¹⁰⁰

Dat wil echter niet zeggen dat er geen politieke spanningen waren of dat er geen wensen waren om verder gaande veranderingen binnen de Curaçaose koloniale samenleving te bewerkstelligen. Van belang is, wat de opstelling en betrokkenheid van de vrije niet-blanke bevolking was. Hierover is nauwelijks concreet documentair bewijs. Er zijn binnen de vrije niet-blanke bevolking geen leiders aan te wijzen die zich duidelijk manifesteerden, al moeten die er wel geweest zijn. Wie nam het initiatief in 1796 om kort na de Patriotse machtsovername een petitie op te stellen waarin naar verluidt om volledige gelijkstelling met de blanken werd gevraagd en waarvoor steun werd gezocht bij de Franse marinecommandant Thomas? De petitie is niet bewaard gebleven; inhoud en ondertekenaars zijn onbekend. Het is niet onmogelijk dat de begin 1799 circulerende pamfletten een of meer vrije zwarte of gekleurde auteurs hadden. Maar de opstellers zijn anoniem en over de inhoud is geen informatie bewaard gebleven waaruit iets zou kunnen worden afgeleid. Ook wees de koloniale overheid geen individuen aan binnen de vrije groep die een concrete bedreiging voor de stabiliteit en orde vormden. Alleen de namen van enkele in verband met het incident in de Plaisiertuin gedegradeerde en ontslagen officieren zijn bekend, zoals Brugman, De Pool, Prince, Fournie en Gómez, maar het is niet duidelijk in hoeverre zij als politieke leiders kunnen worden aangemerkt.

Lauffer noemde alleen de kapiteins van de vrije negers en vrije mulatten als een potentieel gevaar, maar slechts wanneer zij voldoende macht zouden hebben vanuit hun functie; die macht werd alleen gemeten in het aantal manschappen dat zij onder hun bevel hadden. Het werd daarom voldoende geacht om de mannen uit de vrije bevolking die hun militaire plicht vervulden niet te concentreren in de twee vrije korpsen maar over meerdere onderdelen van de Nationale Garde te spreiden. De benoeming van gekleurde schippers in de lagere officiersrangen completeerde deze strategie: niet alleen werd technische kennis over het gebruik van geschut samen met de hiërarchie en de discipline van het schip overgebracht naar de defensiemacht, maar een aantal vrijen kreeg ook een gerespecteerde functie, met bijbehorende waardigheid en verantwoordelijkheid binnen de door blanke gedomineerde bevelstructuur. Dit maakte hen goed controleerbaar en waarschijnlijk minder geneigd om te rebelleren. Het enige incident dat plaats vond is dat in de Plaisiertuin en het heeft er alle

99. Jordaan, 'Patriots, privateers and international politics', 144.

100. Ibidem, 141-169; Palacios, 'Ansia de Libertad', 20-27; Hamelberg, 'Een veel bewogen tijdperk', 24-88.

schijn van dat Lauffer, die op een of andere manier wist dat er onrust zou ontstaan, niet heeft ingegrepen maar dit ‘gecontroleerd’ heeft laten plaatsvinden. Hij heeft, zoals hij zelf schrijft, vanaf een bastion de gebeurtenis gevolgd en dat gaf hem een goede gelegenheid om aan het gedrag van de betrokken officieren te zien wie mogelijk gevaarlijk was. Daarna kon hij openlijk en met veel machtsvertoon de schuldigen straffen en vernederen, terwijl hij ook kon volhouden dat de vrije bevolking als zodanig geen enkele blaam trof en dat zij slechts het slachtoffer waren geworden van manipulatie door derden.

Wie met deze derde partij werd bedoeld bleef lang onduidelijk. Er werd verder slechts gesproken, zowel door Lauffer als door zijn voorganger Beaujon, over niet nader aangeduide ‘woelzieke personen’ die met hun machinaties mogelijk de niet-blanke massa, het ‘gevaarlijke volkje van de couleur’, in beweging zouden kunnen brengen. Daarbij lijkt het gouvernement echter in de eerste plaats naar personen uit de blanke bevolkingsgroep te hebben gekeken. Waarschijnlijk geen blanken uit al langer op het eiland gevestigde families, maar eerder personen die van elders kwamen en met name uiteindelijk twee mannen die zich na vestiging in de kolonie geworteld hadden in de gekleurde, rooms-katholieke zeemansamenleving in Otrobanda en die duidelijk gecharmeerd waren van de revolutionaire ideeën: Tierce en Lange. Beiden waren bovendien nog op een andere manier gevaarlijk. Tierce was vermogend en had vanuit zijn functie van maritiem agent en *receveur* van de belasting op binnengebrachte door Franse kapers genomen prijzen goede contacten met autoriteiten in zowel Guadeloupe als Saint-Domingue. Hij zou daarvan ook gebruik kunnen maken om steun te vinden voor eventuele plannen om een coup tegen de regering van Lauffer te plegen. Bovendien was Tierce artillerieofficier in de Nationale Garde.¹⁰¹ Lange was van oorsprong een beroepsmilitair die zijn expertise op dat gebied in theorie ook tegen het gouvernement zou kunnen inzetten.

Er zijn geen concrete aanwijzingen dat Lange of Tierce extreme politieke ideeën hadden. Beiden namen in ieder geval actief deel aan het neerslaan van de slavenopstand. Maar zowel Lange als Tierce waren wel actief betrokken bij de Patriotse omwenteling van augustus 1796 en ook hun verdere activiteiten maken duidelijk dat zij de denkbeelden van de Franse Revolutie volledig onderschreven. Beiden hadden aanvankelijk een goede verstandhouding met Lauffer, maar waarschijnlijk ontstond al vrij snel onvrede met diens bewind en was er kritiek. Lange spreekt van Lauffers ‘al te despotische handelen met Burgers’.¹⁰² Tierce zou later, enkele maanden nadat hij was uitgewezen en kort voor zijn arrestatie in de Bataafse Republiek, Kikkert op het hart drukken vooral op zijn hoede te zijn voor de intriges van Lauffer, ‘[qui] a employé toutes espèces de vils moyens contre vous et vos amis’ en het optreden van de gouverneur als ‘tyranniek’ kwalificeren. Hij refereert zelfs aan ‘ce monstre Lauffer’.¹⁰³

Had Lauffer redenen om personen als Lange en Tierce te vrezen? Was er sprake van een aanhang van Tierce, die ook na zijn uitwijzing gevaarlijk kon worden geacht voor de orde en rust op het eiland? Uit de papieren die in het bezit waren van Tierce en Quast toen zij in de Bataafse Republiek werden gearresteerd is een beeld te construeren van het ‘netwerk’

101. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 189, ‘Memorie aangaande het voorgevallene op het Eiland Curaçao’, nr. 19r.

102. Ibidem, rekest van A.L. Lange aan de Nationale Vergadering, 22 januari 1798.

103. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, Tierce aan Kikkert, 19 mei 1800, 151r-152r; Tierce aan onbekende geadresseerde, 20 mei 1800, nr. 153r.

waar Tierce deel van uit maakte. Waarschijnlijk was de meest machtige vriend die Tierce op Curaçao had marineofficier Albert Kikkert. Kikkert droeg er samen met een zekere Constajjol zorg voor dat na de deportatie van Tierce diens archief uit handen van Lauffer bleef. Een deel van van de documenten, vooral de officiële briefwisseling van Tierce met autoriteiten in Saint-Domingue en Guadeloupe, onder wie Victor Hugues, André Rigaud, Philipe Roume, Léger-Félicité Sonthonax, Julien Raimond, Louis-Jacques Beauvais en generaal Gabriel Hédouville, werden door Kikkert kopieën gemaakt, die hij authenticeerde met zijn handtekening en verzond naar Tierce, die inmiddels in Saint-Domingue was gearriveerd. Een deel van de kopieën stuurde Kikkert ook naar Amsterdam, naar zijn zakenrelaties de handelshuizen J.H. Schieling en J.H. Jutting en Zoon.¹⁰⁴ Deze kopiecorrespondentie, die overigens nergens enige aanwijzing geeft voor subversieve activiteiten maar vooral verband houdt met zaken die voortvloeiden uit zijn functie als maritiem agent en *receveur*, had Tierce bij zijn arrestatie in bezit en viel dus in handen van de Bataafse autoriteiten.¹⁰⁵

Uit de particuliere correspondentie tussen Kikkert en Tierce en uit door diverse personen afgegeven gunstige verklaringen over de persoon van Tierce kan worden afgeleid wie tot zijn directe kring op Curaçao behoorden. Kikkert noemt ‘le Pasteur de notre Eglise’, waaruit zou kunnen worden afgeleid dat Kikkert wellicht niet rooms-katholiek was maar wel in een goede verstandhouding de rooms-katholieke gemeenschap in Otrobanda stond,¹⁰⁶ en verder Schotborgh, Antoine Constajjol,¹⁰⁷ die de zorg voor de kinderen van Tierce op zich had genomen, de officieren van de *Ceres*, de familie Quast. Hij meldde ook dat een vriend van Tierce onderweg was om zich bij Tierce te voegen in Saint-Domingue.¹⁰⁸ Dit was waarschijnlijk J.H. Quast, een officier van de Bataafse marine op Curaçao, die samen met Tierce naar de Bataafse Republiek reisde waar zij ook beiden werden gearresteerd, gevangen gezet en verhoord.¹⁰⁹ De Bataafse autoriteiten stelden een keurig lijstje op van iedereen die had verklaard dat Tierce een ‘zeer eerlijk, braaf, en deugdzaam man’ was. Hierop stonden 25 namen waaronder die van de rooms-katholieke kerkraad en de priesters J. Schinck en J.J. Pirovano, respectievelijk de kapiteins van de vrije mulatten en van de vrije negers, Manuel Monsanto en Pierre Jean Boos, de luitenant J.G.F. Lapro, die ook met Lauffer in aanvaring was gekomen, de kaperkapitein Pierre Martin, die ook voor Lange een positieve verklaring had afgegeven, Mathias, Jan en Claas Schotborgh en uiteraard Kikkert.¹¹⁰ Al deze verklaringen, die zonder uitzondering na zijn uitwijzing werden opgesteld, waren eveneens in het bezit van Tierce bij zijn arrestatie. Niet vermeld in het lijstje is de verklaring van de bemanning van de *Ceres*, die zoals

104. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, Kikkert aan Tierce, 31 oktober 1799, nr. 104r; Kikkert aan Tierce, 24 november 1799, nr. 149r.

105. Zie hiervoor NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189 en 3.03.01.01, HvH inv.nr. 5608.

106. Dit wordt ondersteund in een brief van de pater Pirovano die spreekt van ‘onzen vriend Capiteijn Kikkert’. Zie: NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, kopiebrief van de pater J.J. Pirovano aan de r.k. priester Th. Brunts in Amsterdam, 13 december 1799, nr. 62r.

107. Antoine Costajjol was een Italiaan. Zie NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 110 (fiche 9), 445-447.

108. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, Kikkert aan Tierce, 24 november 1799, 149v-150r; Tierce aan Kikkert, 19 mei 1800, nrs. 151v-152r.

109. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, verhoren van Tierce, 22 en 28 mei 1800, 161r-169v en Quast, 30 mei 1800, nrs. 170r-171r.

110. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, nr. 155r. Zie voor conflict tussen Lapro en Lauffer: 2.01.28.01, inv.nr. 139, gouverneursjournaal 12 en 13 augustus 1797.

hiervoor vermeld voor een belangrijk deel uit niet-blanken bestond.¹¹¹

Verder had Tierce contacten in de Bataafse Republiek. Voor zijn arrestatie had hij in Den Haag contact met de voormalige officieren Creefts en Hagen, die evenals Lange klachten tegen Lauffer hadden ingediend en met de advocaat Amalry, die ook met Lange in contact stond.¹¹² Ook sprak hij Hubertus Coerman, die 35 jaar eerder als jong jurist en pas aangesteld fiscaal op Curaçao in conflict was geraakt met de raad vanwege zijn kritiek op de strafrechtspraak in de kolonie ten nadele van vrije niet-blanke bevolking. Tierce kreeg van Coerman, die inmiddels lid was van het West-Indisch Comité, informatie over de contacten tussen het Comité en Lauffer. Coerman had tegelijkertijd de versie van Tierce over het gebeurde vernomen en verdedigde hem tegenover de andere leden van het Comité, een actie die hem niet in dank werd afgenomen en in de ogen van de Bataafse autoriteiten uiterst verdacht maakte.¹¹³

Het beeld dat hieruit naar voren komt is dat van een groep van blanke kooplieden, zeelieden officieren, militairen en juristen, die tot een meer progressieve patriottische stroming behoorden. Een groep die door Karwan Fatah-Black is aangeduid als de ‘radicalen’ en die bestond uit zowel blanken als gekleurden, die tijdens de omwenteling in 1796 met steun van de Fransen meer fundamentele veranderingen in de samenleving wilden bewerkstelligen.¹¹⁴ Deze blanke groep stond in nauw contact met de vrije zwarte en gekleurde rooms-katholieke gemeenschap in Otrobanda, waarbinnen de beginselen van de Franse Revolutie en de ideeën over gelijkheid en vrijheid zonder meer aangeslagen waren. Zij vormden een groep van ontevreden en die wat betreft samenstelling waarschijnlijk niet veel verschilde van de samenzweerders in La Guiara, die zich door Picornell lieten inspireren. Er was een wens om verandering te brengen in de achtergestelde positie ten opzichte van de blanke bevolking en mogelijk ook, gezien de algemene onvrede die er was met het bestuur van Lauffer, een wens om meer politieke invloed te hebben. Het aan de Franse marinecommandant Thomas aangeboden rekest en de opstelling van de bevolking tijdens het verblijf van Gual en España maken dit duidelijk. Er bestonden nauwe contacten met zowel de Venezolaanse kust als het zuidelijk deel van Saint-Domingue, dat tot 1800 onder controle stond van de op Curaçao waarschijnlijk als een held geziene mulattenleider André Rigaud.¹¹⁵ Men was goed op de hoogte van de ontwikkelingen die daar plaatsvonden, zowel uit eigen waarneming, als uit berichten van verwanten of door informatie van de Franse kapers met hun gekleurde bemanningen die de haven van Curaçao frequenteerden. Ongetwijfeld werden er in de woonhuizen, logementen en kroegen van Otrobanda politieke discussies gevoerd over ‘La

111. Ibidem, nr. 155r.

112. Ibidem, Tierce aan onbekende geadresseerde, 20 mei 1800, nr. 154r.

113. Ibidem, Verhoor Tierce 22 mei 1800, nr. 163r: Tierce zei dat hij behalve Coerman, Hagen en Amalry ook een zekere Contini had gesproken; kopie-verklaringen van H. Coerman, 19 juni 1800 en 8 juli 1800, resp. 68r-68v en 76v. Er werd zelfs een afzonderlijk dossier over Coerman aangelegd waarin, behalve over zijn contacten met Tierce en opstelling in het West-Indisch Comité ook informatie over zijn loopbaan vanaf de tijd dat hij als fiscaal diende is opgenomen. Zie hiervoor: RAB, inv.nr. 188, Stukken betreffende mr. H. Coerman te Curaçao. Met bijlagen. 1799-1804.

114. Fatah-Black, ‘The Patriot coup’, 127.

115. Tula kreeg de bijnaam ‘Rigeau’ en er was sprake van een zwarte genaamd Christopher die al maanden voor de opstand naar de plantage Knip was gegaan om te zeggen dat ‘zekere fransman genaamd Rigeaud stont te komen om hun alle vrij te maken, dat zij zich maar moesten klaar houden om tegen de blanken te vechten’. Zie: Paula, *De slavenopstand*, 127, 159, 166, 175, 257, 258, 206.

Déclaration des droits de l'homme et du citoyen'.

Maar dat impliceert niet dat men ook een warm voorstander was van de afschaffing van de slavernij. De blanke 'radicalen' waren vrijwel zonder uitzondering slaveneigenaar en van Kikkert, Lauffer en Lange is bekend dat zij actief deelnamen aan het neerslaan van de slavenopstand in 1795. De vrije bevolking was in dit opzicht waarschijnlijk wat meer verdeeld, zoals in het vorige hoofdstuk bleek, maar ook onder hen was slavenbezit niet uitzonderlijk. Slaven vormden een investering van soms honderden pesos, zij genereerden een inkomen wanneer zij uit werken werden gestuurd en konden tenslotte als onderpand dienen bij het afsluiten van een lening, kortom, zij vertegenwoordigden vermogen. Bovendien was het voorbeeld van Saint-Domingue weinig geruststellend wat betreft de mogelijke consequenties van een bevrijding van de slaven. Een groot deel van de vrije bevolking in de stad, ongeacht kleur, zal terughoudend zijn geweest ten aanzien van een experiment dat niet alleen tot verlies van vermogen maar mogelijk ook tot chaos en geweld zou kunnen leiden.

Het was deze universele angst voor excessen als in Saint-Domingue die Lauffer wist uit te buiten. Elders is al aangetoond dat het hoogst onwaarschijnlijk is dat Jean Baptiste Tierce de leider was van een samenzwering die een door Toussaint opgezet plan wilde uitvoeren om de slaven in de gehele regio te bevrijden, te beginnen op Curaçao, waarbij ook de Sefardische joden geld zou worden afgeperst, de op het eiland wonende burgers van de Verenigde Staten zouden worden omgebracht en hun bezittingen geconfisqueerd en tenslotte de gouverneur en verschillende anderen zouden worden vermoord. Welk motief Lauffer precies heeft gehad om Tierce te beschuldigen is onduidelijk. Waarschijnlijk heeft Amerikaanse diplomatieke druk in verband met vermeende betrokkenheid van het Curaçaose gouvernement bij kaapvaartactiviteiten en een incident met de neming van het Amerikaanse schip Nautulus door een op Curaçao uitgeruste kaper, waarbij de kapitein en andere opvarenden werden vermoord, uiteindelijk de impuls gegeven.¹¹⁶ In de tijd zelf deden ook al geruchten de ronde over de ware toedracht voor de uitzetting van Tierce, die te maken zou hebben met malversaties bij de afwikkeling van de nalatenschap van Pierre Brion, waarbij Tierce als een van de twee executeuren testamentair optrad en ook jaloezie omdat Tierce veel geld met kaapvaart had verdiend.¹¹⁷

Maar er kan nog een andere reden voor Lauffer zijn geweest om eerst Lange, vervolgens Tierce en uiteindelijk ook Kikkert uit de weg te willen hebben. Hij had vanaf december 1796 in zijn tweeledige functie van kapitein van de burgerij en waarnemend gouverneur een stevige greep op de vanouds aan het gouvernement loyale gewapende korpsen van de vrije negers en de vrije mulatten. De oude strijd tussen burgerij en gouvernement over het commando over de vrije korpsen, die een belangrijke militaire macht vertegenwoordigden en onmisbaar waren voor zowel ordehandhaving als defensie, was daarmee in een keer opgelost. Maar helemaal zeker over zijn controle was Lauffer aanvankelijk niet; hij vreesde dat de beide vrije kapiteins misschien in de verleiding zouden kunnen worden gebracht om de onder hun bevel staande mannen op een voor het gouvernement onwelgevallige manier in te

116. Jordaán, 'Patriots', 159-163.

117. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, kopie van een brief van C.A.W. Tadama aan een onbekende, 1 augustus 1800, nr. 63r.

zetten of misschien juist niet in te zetten wanneer hij dit nodig achtte. Daarom onttrok Lauffer een groot aantal niet blanken aan de beide corpsen, zodat omvang daarvan beperkt bleef, en incorporeerde hen in de Nationale Garde, vooral in het onderdeel artillerie.

Maar wat als personen als Lange, Tierce of zelfs diens vriend Kikkert, die het bevel voerde over een voor een groot deel niet-blanken bestaande equipage, met hun goede contacten en aanzien binnen de rooms-katholieke zwarte en gekleurde gemeenschap en hun respectievelijke militaire leidinggevende functies, zich in het klimaat van groeiende onvrede tegen zijn gouvernement zouden keren? Of wanneer zij binnen de vrije bevolking levende wensen naar gelijkstelling met de blanken en meer politieke invloed zouden gaan steunen? Lauffer en het meer conservatieve deel van de blanke bevolking dat hij vertegenwoordigde voorzagen niets dan rampspoed van zo'n scenario; degene die de vrije niet-blanke bevolking binnen het militaire apparaat controleerde, controleerde in feite de gehele kolonie. Met deze hypothese ontstaat tussen een reeks gebeurtenissen vanaf het aantreden van Lauffer als gouverneur a.i. tot aan het vertrek van Kikkert in 1800 nadat zijn equipage tot niet meer dan enkele tientallen manschappen was ingekrompen een logisch verband. Er was een ontwakend politiek bewustzijn onder de vrije zwarten en gekleurden en gekoppeld aan hun militaire potentie was dat te gevaarlijk om de ontwikkelingen verder maar aan het toeval over te laten.

Deze blanke angst en de gevoelde noodzaak om actie te ondernemen tegen politieke ambities van de vrije bevolking was niet uit te leggen aan de autoriteiten in de Bataafse Republiek. De complexiteit van de Curaçaose samenleving stond ver af van de meeste leden van het West-Indisch Comité. Maar de dreiging van een slavenopstand werd wel begrepen en de bestuurders in het moederland wensten in de eerst plaats dat orde en rust gehandhaafd werden. Het gevolg was dat Lauffer uiteindelijk op zijn woord werd geloofd en Tierce, Lange, Creefts en Hagen vooral als onruststokers en gevaarlijke elementen werden gezien. Zij konden niet rekenen op eerherstel. Coerman, die al als een querulant werd beschouwd, werd onbetrouwbaar en gevaarlijk geacht.

De secretaris van het West-Indisch Comité, Willem Irhoven van Dam, berichtte Lauffer over het 'suspect gedrag' van Coerman en meldde dat er inmiddels een geheime commissie was gevormd uit het Comité die zich verder met Curaçao bezig zou houden. Coerman werd daar uiteraard buiten gehouden. Hij meldde ook dat men graag iets voor de kolonie wilde doen en was lovend over de wijze waarop Lauffer was opgetreden. Op een vrijlating van Tierce zou, zo vreesde de secretaris, een wraakactie van Saint-Domingue volgen. De gouverneur diende alle macht te hebben om zo nodig geweld met geweld te keren en de 'brave kolonisten' moest ter geruststelling worden gemeld dat 'zij van het moederland nimmer iets te vreezen hebben omtrend de vrijverklaaring der zwarten.'¹¹⁸ Irhoven van Dam gaf er vooral blijk van weinig kennis te hebben van wat zich in de Caraïbische koloniën afspeelde, maar hij vleide zichzelf dat hij met zijn steun aan Lauffer het goede doel diende:

'De beulen van het mensdom, die zig menschen vrienden en wijsgeeren durven heeten, moogen mij wegens mijne onafgebrooken poogingen om dit onheil van de braave colonisten af te wenden lasteren en schenden; de zagte en stille weltevredenheid

118. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB, inv.nr. 189, Irhoven van Dam aan Lauffer, 1 augustus 1800, nrs. 93r-93v.

die mijne ziel in eenzaamheid ondervindt, dat ik op eenen zo verren afstand van ulieden verwijderd en met zulke zwakke hulpmiddelen voorzien ten minste dat eene groote goed in mijn leven heb moogen verrigten om duizenden mijner onschuldige natuurgenooten voor het ijselijkst lot te helpen bewaaren is mij oneindig grooter genoeg en brengt mij een vrij zuiverder en edeler geluk aan dan de wierook en toejuicing van eenen hoop dolle en raazende schreeuwers'.¹¹⁹

Om het gouvernement van Curaçao een middel te geven om in de toekomst tegen gevaarlijk ordeverstoringen op te kunnen treden werd door het Uitvoerend Bewind een publicatie uitgevaardigd, gericht tegen 'zommige onrustige gemoederen en kwalijk gezinde Personen in de Colonien van dezen Staat' die openlijk of heimelijk trachtten rust en orde te verstoren en 'heilige beginzelen der groote omwenteling op welke de Regeering van dit Gemeenebest gevestigd is te misbruiken en van een ontijdige en zeer gevaarlijke toepassing te maaken'. Er werd verwezen naar de rampspoed en regeringloosheid die dit in naburige koloniën had gebracht en die uiteindelijk alleen maar kon leiden tot verwoesting en onherstelbare ondergang. Het werd daarom iedereen in de kolonie, zowel burgers als militairen, ongeacht hun rang, verboden om zich in te laten met personen die plannen hadden om de bestaande orde omver te werpen. En iedereen die van dergelijke plannen kennis mocht hebben moest onmiddellijk 'het opperhoofd der Colonie' daarvan in kennis stellen, omdat men anders als medeplichtig zou worden beschouwd. Tenslotte werd het verboden om het gouvernement in de kolonie verdacht te maken of 'listiglijk verzonnen en ter kwaader trouw aangehitste vermoedens teegen dezelve doen gebooren worden, verderflijke en gevaarlijke inboezemingen en begrippen onder de min verligte en arbeidzaame Klasse van ingezeetenen te verspreiden en voort te planten, of anderen daartoe met woorden, daaden of geschenken op eenigerlei wijze aan te moedigen'. De gebruikelijke trits in de aanhef, 'vrijheid, gelijkheid en broederschap', was deze keer voorzichtigheidshalve achterwege gelaten.¹²⁰

De publicatie heeft Curaçao niet meer op tijd bereikt, want al een maand nadat deze was vastgesteld had het gouvernement zich onder Britse protectie gesteld en was de communicatie met het moederland verbroken. Wel was half augustus 1800, nog naar aanleiding van de zaak Tierce, een in maart van dat jaar door het Uitvoerend Bewind uitgevaardigde publicatie publiekelijk bekendgemaakt met een vermaning om het wettig gezag, de vrede en de rust te handhaven nu de poging was verijdeld 'de vastgestelde orde van zaaken aldaar op het eiland Curaçao te veranderen en een revolutionair bewind daar te stellen'.¹²¹ Drie weken na de publicatie landden de Franse troepen bij St. Michielsbaai.

De snelle ineensstorting van Lauffers verdediging gevolgd door een haastige terugtrekking op Willemstad en Fort Amsterdam hadden tot gevolg dat het gouvernement

119. Ibidem, 93v.

120. Ibidem, publicatie van 6 augustus 1800, 'Het zesde Jaar der Bataafsche Vrijheid', tussen 95v en 100r bevinden zich twee originele afschriften (een triplicaat en een quintieplicaat) van deze publicatie; nrs. 100-101v betreft de kladversie.

121. *WIPC* 2, nr. 494, 14 augustus 1800, publicatie: vermaning van het Uitvoerend Bewind van de Bataafse Republiek van 8 maart 1800 om het wettig gezag, de vrede en de rust te handhaven nu een poging was verijdeld om 'vastgestelde orde van zaaken' omver te werpen en een revolutionair bewind te vestigen, 585.

slechts in beperkte mate een beeld kon vormen van wat zich in Otrobanda en het westelijke deel van het eiland verder had afgespeeld en vooral wie van de ingezetenen de Franse kant hadden gekozen. Dat de meeste slaven, vrijwel alle ‘tuinnegers’, de Franse troepen behulpzaam waren geweest was bekend.¹²² Maar over de opstelling van de andere bevolkingsgroepen, in het bijzonder de vrije zwarte en gekleurde bevolking en de vele op Curaçao wonende Fransen, was naar later uit verhoren bleek minder bekend. Wel was Lauffer, naar eigen zeggen, goed geïnformeerd geweest over de bewegingen van de Franse troepen dankzij een mulattin die voor hem in hun kamp spioneerde.¹²³

Bijna onmiddellijk na de aankomst op 22 september 1800 van twee Amerikaanse oorlogsschepen met troepenversterkingen besloten Bresseau en Jeannet de belegering van Willemstad en Fort Amsterdam op te geven en het eiland te verlaten. Deze evacuatie, die nog diezelfde nacht plaatsvond, geschiedde zo overhaast dat velen achterbleven en een paar honderd gevangenen werden gemaakt. De meesten van hen werden als krijgsgevangenen beschouwd en aan de Britten overgedragen, maar ingezetenen van Curaçao en andere op het eiland verblijvende personen, die ervan werden verdacht de Guadeloupse expeditie te hebben gesteund, werden niet aan de Britten uitgeleverd.¹²⁴ Zij werden vastgezet in het volledig afgetuigde voormalige fregat *Ceres*, dat hiermee haar finale bestemming kreeg als drijvende gevangenis.¹²⁵

Elders is al aangetoond dat er inderdaad wel inwoners van Curaçao, buiten de slaven, de Franse kant hebben gekozen maar dat dit slechts een beperkte groep geweest moet zijn. Er waren allerlei geruchten over door bepaalde individuen ondernomen subversieve activiteiten of het daadwerkelijk opnemen van de wapens, maar uiteindelijk konden beschuldigingen in de meeste gevallen niet hard gemaakt worden.¹²⁶ Bijna iedereen die was gearresteerd werd uiteindelijk weer vrijgelaten. Veel gevangenen bleken een Franse achtergrond te hebben. Een deel bestond uit de bemanningen van een Franse kaper en van een ander Frans scheepje dat brieven voor Bresseau had afgeleverd. In het geval zij als burgers van Curaçao konden worden aangemerkt mochten zij in de kolonie blijven, zo niet dan moesten zij vertrekken. Criterium daarbij was of zij dienst hadden gedaan in de Nationale Garde. Drie gevangenen, Jan Smit, Louis Brunet en Louis Monges kregen een strenge reprimande omdat zij door hun ‘dubbelzinnig gedrag’ tijdens het beleg hun bezittingen en eigen leven in gevaar hadden gebracht. Jan Smit was er aanvankelijk van beschuldigd deel te hebben uitgemaakt van het complot geleid door Tierce en een boezemvriend te zijn van ‘een der grootste schurken op aarde’, Antonij Leopold Lange. Hij had zich bij een oproep daartoe niet gemeld om onder de wapenen te komen, maar

122. Schutte, *Nederlandse Patriotten*, 209.

123. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 66, Lauffer aan Comité, 10 oktober 1800; 2.01.28.02, RAB inv.nr. 186B, Lauffer aan Coster & Co, 22 juni 1801; inv.nr. 187, Notulen gouverneur en raden, 6 oktober 1800.

124. Jordaen, ‘Patriots’, 164-165.

125. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 111 (fiche 10), notulen extra-ordinaire raadsvergadering van 3 november 1800, 577.

126. Jordaen, ‘Patriots’, 165-166. Verhoren, aanklachten en verdere stukken ten aanzien van de gevangenen bevinden zich in NL-HaNA, 1.05.12.01, inv. nr. 111 (fiche 10-11), minuut-notulen van de gewone en buitengewone vergaderingen van directeur en raden, 1800 en inv.nr. 127 (fiche 8-10), resoluties van directeur en raden, 1800. Naar verluidt zou vooral fiscaal Spencer een kwalijke rol hebben gespeeld bij het overhaast en zonder voldoende bewijs oppakken en beschuldigen van allerlei personen. Spencer werd op 4 november 1800 vervangen door de voormalige gouvernementssecretaris Van Starckenborg. Sommige gevangenen zaten toen al weken vast op het afgetuigde oorlogsschip *Ceres*. Zie: inv.nr. 127 (fiche 8-9), declaratoir van Van Starckenborg, 21 november 1800, 279r-281v.

zich nauw geassocieerd met de Fransen. Alle drie moesten zij een eed afleggen en per persoon werd bovendien een borg van 100 gouden Johannesen (Portugese munt met een waarde van 7½ peso of f18 ¾) geëist, maar er kwam geen verdere strafvervolging.¹²⁷

Slechts één persoon werd veroordeeld: Joseph Rigaud, een broer van André Rigaud, kreeg de doodstraf omdat hij ‘op schandelijke en hoogst verradelijke wijze zijn gegevene woord van trouwe en ondergeschiktheid aan de wettige macht deezer plaatze had verbroomd, door het dadelijk aandeel hetwelk hij genomen had in de vijandelijkheden door de Guadeloupsche benden alhier op het Eiland gepleegd’.¹²⁸ Hij was al voor het uitbreken van de vijandelijkheden vanuit Les Cayes in Saint-Domingue op Curaçao aangekomen, waar hij in augustus een schip verkocht. Er was ook nog een tweede broer, François, op Curaçao. Deze werd eveneens gevangen genomen, maar als krijgsgevangene beschouwd.¹²⁹ Evenals Pétion en vele anderen was Joseph Rigaud na de overwinning van Toussaint Saint-Domingue ontvlucht. Rigaud, die deel uitgemaakt zou hebben van een cavalerie-eenheid was na het vertrek van de Fransen op Curaçao achtergebleven. Hij was er vervolgens in geslaagd om samen met twee metgezellen Aruba te bereiken, maar was daar door de Engelsen opgepakt en aan de Curaçaose autoriteiten overgedragen. Hij werd op 8 oktober met unanieme stemmen door de raad ter dood veroordeeld, waarna dit vonnis van de pui van het gouvernement werd bekend gemaakt en onmiddellijk uitgevoerd.¹³⁰ De openbare executie van de broer van de leider van de vrije mulatten in Saint-Domingue, André Rigaud, de man die velen in Curaçao als een held beschouwden, moet een krachtig signaal geweest zijn naar de niet-blanke bevolking om verder geen illusies te hebben over hoe opgetreden zou worden tegen personen met revolutionaire ideeën.

Politieke kwesties zullen op dat moment waarschijnlijk echter geen prioriteit zijn geweest voor de Curaçaose bevolking met inbegrip van de vrije zwarte en gekleurde groep. Er was grondig geplunderd en er zal veel schade zijn geweest door de gevechten, vooral in Otrobanda. Velen zullen hiervan financieel nadeel hebben gehad. Juan Pedro Maduro, een vrije gekleurde schipper die bevriend met was met Tierce en die Gual en España in 1798 met zijn schip van Curaçao naar Jacmel in Saint-Domingue had gebracht,¹³¹ was een van hen. Hij liet eind oktober in een akte vastleggen dat hij een vordering had op iemand in Saint-Domingue wegens een lening voor een totaal bedrag van 2.200 peso, waarvan 300 peso rente. Maar de schuldbekentenis die het bewijsstuk vormde was hij kwijt geraakt: ‘dat met de nu onlangs verraderlijke aanval van een bende Guadeloupsche Troupen hij comparant niet alleen het ongeluk heeft gehad met zijne mede Burgers en Ingezeetenen geroofd en geplundert te worden van hunne huijscieraaden en goederen, maar daar bij ook de voorsz obligatie die hij comparant in eene zakboekje off Brieventas bewaard had ter zaamen met de Brieventas kwijt

127. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 111 (fiche 11), extra-ordinaire vergadering van de raad, 21 november 1800, 603-605; raadsvergadering 22 november 1800, 619-624; extra-ordinaire vergadering 27 november 1800, 625-627; inv.nr. 127 (fiche 8-9), nr. 36, resolutie van de raad om zeven met name genoemde gevangenen vrij te laten, 277r-277v, en bijbehorend declaratoir van de fiscaal, 279r-281v; (fiche 9), La. A. ongesigneerd en ongedateerd stuk opgesteld door fiscaal Spencer.

128. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 111 (fiche 10), notulen extra-ordinaire vergadering 6 oktober 1800, 537-538.

129. Jordaen, ‘Patriots’, 165.

130. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 111 (fiche 10), notulen raadsvergaderingen van 6, 7 en 8 oktober 1800, 537-538, 545-548.

131. Aizpurua, ‘Revolution and politics’, 104-105.

te raaken, derhalve declareerde hij comparant ingevalle te eeniger tijd de voorsz obligatie door ymand mogt zijn gevonden en daarvan gebruik willende maaken teegen zulke handelingen te protesteeren'.¹³²

Er was toen waarschijnlijk al enige tijd een migratiestroom van zowel blanke als vrije zwarten en gekleurden gaande, vooral richting de Deense eilanden. Anders dan in de meeste naburige koloniën, waar vooral plantagelandbouw het belangrijkste middel van bestaan was, waren de zeelieden, ambachtslieden, reders, kooplieden en assuradeurs van Curaçao meer mobiel. Bovendien namen neutrale eilanden als het Deense Sint Thomas en het Zweedse Sint Barthélemy in deze periode meer en meer de functie van regionaal centrum van handel en scheepvaart over van Curaçao en St. Eustatius. Hieraan waren ook de Britse tussenbesturen tussen 1800 en 1816 debet. Het zal voor velen niet minder dan een noodzaak zijn geweest om daarheen te gaan waar een inkomen kon worden verdiend.

Sint Thomas bood naar men verwachtte een betere toekomst dan Curaçao. Tussen 1789 en 1803 vertrokken 135 vrije gekleurde mannen en vrouwen van Curaçao naar dat Deense eiland. Daarbij laten de jaren 1800-1801 met 56 migranten een piek zien.¹³³ Klooster meldt dat er in 1803 op Sint Thomas 156 Curaçaose zwarten en gekleurden woonden; het grootste aantal van elders afkomstige vrije niet-blanken op dat eiland.¹³⁴

Ook kinderen werden weggezonden. Aan familie en vrienden die eerder waren vertrokken werd gevraagd om zich over hen te ontfermen. De vrije gekleurde vrouw Anna Clara machtigde Joseph Testemaaker speciaal om van Gabriel Anthonij Beltrant te Sint Thomas 'te Eijsschen en naar zig te neemen haar zoon genaamt Jan Joseph Testemaaker'. Kennelijk wilde Anna Clara daarbij niets aan het toeval overlaten want bij weigering of vertraging moest Testemaaker zo nodig rechtsmiddelen inzetten. Aan Beltrant werd gevraagd om 'zoo veel immers doenlijk is zorge te draagen en alle devoiren aan te wenden dat dezelve haar constituantes meermaalen genoemde zoon in staat geraaken om op de eene off andere betaamelijke wijze aan een bestaan en kostwinning kan koomen om daar door zig zelve op eene eerlijke wijze te kunnen maintineeren en onderhouden en voorsts in allen opzigten met haar constituantes meergezegde zoon te doen en handelen als den geconstitueerden als vader met een eijgen kind van hem zoude kunnen en behooren te doen'.¹³⁵ De vrije zwarte vrouw Maria Martha Joaquin zond haar zoon Martin Mingeel Anthonij naar St. Thomas en machtigde de vrije zwarte vrouw Maria Magdalena om de voogdij over hem te voeren, 'in allen deelen als een moeder voogdesse'.¹³⁶ Juana Gouverneur, eveneens een vrije zwarte vrouw, machtigde Joseph Testemaker op St. Thomas om de voogdij over haar dochter Maria Theodora, die op het punt stond om naar die kolonie te vertrekken, voor een periode van drie jaar op zich te nemen en 'in allen deelen als een vader en voogd en opzichter te

132. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 1004 (fiche 6), nr. 75, akte van 24 oktober 1800, 181r-181v.

133. Met dank aan Tim Deahl, die bereid was om deze informatie met mij te delen. Het is een uitwerking van de gegevens vermeld in David W. Knight and Laurette de T. Prime (red), *St. Thomas 1803: Crossroads of the Diaspora (The 1803 Proceedings and Register of the Free Colored)*, St. Thomas, United States Virgin Islands: Little Nordside Press, 1999. Hierin staan de vrije kleurlingen op het eiland vermeld met hun geboorteplaats en met hun verblijfplaats sinds 1789.

134. Wim Klooster, 'The rising expectations', 67.

135. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 1003 (fiche 2), nr. 10, procuratie 8 januari 1800, 35r-36r.

136. Ibidem (fiche 22), nr. 233, procuratie 6 mei 1800, 374r-374v.

ageeren en voorts in allen deelen met haare dogter voornoemd Maria Theodora te doen en handelen als hij Geconstitueerde een eigen kind van hem zoude kunnen en behooren te doen en behandelen'.¹³⁷ Dat grote aantallen Curaçaose vrijen gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw naar dit Deense eiland trokken wordt bevestigd door de op Curaçao werkzame pastoor Putman, die in 1856 verklaarde: 'Er is [op Sint Thomas] eene geheele straat, waar men om zoo te zeggen niets dan de Curaçaosche taal hoort spreken.'¹³⁸

M.D. Teenstra, die Curaçao in 1830 bezocht, beschreef Otrobanda als een wijk in verval. Van de molen van Gijsbert Roelen Cales was niet meer over dan een bouwval, zonder wieken en met een zeer vervallen kap. Aan de noordzijde van de Breedestraat lag een armoedige buurt met 'hobbelige kromme dwaalwegen [...] op welke men wezens aantreft, die op dit ongelukkige eiland, door bittere armoede gedrongen, hun brood op eene onteerende wijze zoeken te verdienen...' De zuidwestzijde werd beschreven als een vervallen achterbuurt met een doolhof van kromme gangetjes.¹³⁹ 'Behalve de Breedestraat, de Havenstraat en het Molenplein bestaat *Otrabanda* uit eene groote hoeveelheid kromme nauwe steegjes en gangetjes, met welker optelling ik mij niet zal bezighouden, te minder, daar men voor sommige misschien wel vijf en twintig namen heeft, naar personen, welke in dezelve gewoond hebben of nog wonen...'¹⁴⁰

Conclusie

Gedurende het laatste decennium van de achttiende eeuw raakte Curaçao direct betrokken bij een internationaal krachtenspel dat ontstond na het uitbreken vane Franse Revolutie en waar de kolonie nauwelijks greep op had. Intern bestonden er al sinds het eind van de jaren tachtig politieke tegenstellingen die een eigen, lokale variant vormden van de strijd tussen Patriotten en aanhangers van de stadhouderlijke partij in het moederland. De daarmee samenhangende maatschappelijke onrust kreeg een andere dimensie nadat in 1791 met het uitbreken van de grote slavenopstand in Saint Domingue de Haïtiaanse Revolutie ontbrandde. De daarop volgende spectaculaire ontwikkelingen in de Franse koloniën met de emancipatie van de vrije bevolking en de afschaffing van de slavernij maakten in de eerste plaats duidelijk dat de bestaande op ongelijkheid gegronde maatschappelijke structuur niet onaantastbaar was.

Door de vanouds bestaande intensieve relaties tussen Saint Domingue waren velen op Curaçao zeer betrokken bij de ontwikkelingen in deze Franse kolonie. Een groeiende groep Franse vluchtelingen van diverse pluimage kwam bovendien naar Curaçao. Nadat in 1795 de Bataafse Republiek werd gevestigd, die vervolgens een alliantie met het revolutionaire Frankrijk aanging, werd de Curaçaose haven een operationele basis voor kapers van Guadeloupe en Saint Domingue met vrije zwarte bemanningen die actief het revolutionaire credo uitdroegen. Dit miste zijn uitwerking niet. De interne politieke tegenstellingen, met name binnen de defensieonderdelen, verhevigden en leidden tot chaos en geweld waarbij

137. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 1004 (fiche 1), nr. 2, procuratie 1 juli 1800, 10r-10v.

138. *Tweede Tweede Rapport der Staatscommissie benoemd bij koninklijk besluit van 29 november 1853, nr. 66. De Nederlandsche West-Indische eilanden en bezittingen ter kust van Guinee*. Den Haag: Gebroeders Van Cleef 1856, 297.

139. Teenstra, *De Nederlandsch West-Indische eilanden*, 75-80.

140. *Ibidem*, 78-79.

ook de zwarte en gekleurde bevolking zich niet onbetuigd liet. Na het uitbreken van de slavenopstand onder Tula werden de politieke tegenstellingen even terzijde gesteld, maar vrijwel onmiddellijk nadat deze was neergeslagen laaiden de onlusten weer op. In 1796 werd de strijd met Franse steun in het nadeel van de aanhangers van de stadhouder beslist.

Over de positie die de vrije zwarte en gekleurde bevolking tijdens deze ontwikkeling innam is bijna alleen indirecte informatie voorhanden. Het is duidelijk dat de Franse leuzen aansloegen. Het is ook duidelijk dat er een wens bestond om een grotere mate van gelijkheid te bewerkstelligen en dat daarvoor door de vrije bevolking steun werd gezocht. Maar over actieve politieke stellingname en optreden van duidelijke gearticuleerde vrije zwarte en gekleurde politieke leiders is vrijwel geen informatie aangetroffen. Er waren politiek geïnspireerde onlusten nadat de leiders van de mislukte Republikeinse samenzwering in Caracas naar het eiland waren gevlucht, maar deze onrust lijkt daarna weer snel te zijn weggeëbd. Er zijn aanwijzingen dat er brede onvrede was over het bewind van Lauffer, maar Lauffer wist iedere oppositie te neutraliseren door tegenstanders of vermeende tegenstanders uit te schakelen.

De wijze waarop Lauffer hierbij optrad bevestigt het beeld dat er onder de vrije zwarte en gekleurde groep wel een politiek bewustzijn was en een wens tot verandering, maar dat door het ontbreken van eigen leiders de bedreiging die hiervan uitging beperkt was. Lauffer zag, evenals Beaujon voor hem, een groter gevaar in enkele blanken, die de revolutionaire ideeën aanhingen en de vrije zwarte en gekleurde bevolking zouden kunnen mobiliseren. Dit waren mensen met maatschappelijk aanzien en macht die bovendien nauwe banden hadden met de vrije gekleurde zeemansgemeenschap in Otrobanda, mannen als Tierce en Lange en in zekere zin ook Kikkert.

Niet lang nadat Lauffer zich van hen had ontdaan of, zoals in het geval van Kikkert, had geneutraliseerd, gingen internationale ontwikkelingen meer en meer het lot van het eiland bepalen. Dit culmineerde in de militaire expeditie vanaf Guadeloupe, die er waarschijnlijk vooral op was gericht om Curaçao als uitvalsbasis voor Franse kapers te behouden. Curaçaose plantageslaven kozen de kant van de Fransen. De vrije zwarte en gekleurde bevolking, die uiteindelijk waarschijnlijk weinig voordelen verwachtte van een Franse overwinning, maar eerder materieel verlies of erger, bleef neutraal of loyaal aan het gouvernement.